Jaargang 116. Vrijdag, 3 Julij 1857. No. 79.

# GRONINGER COURANT.

## ALGEMEEN DAGBLAD

*voor de Stad en Provincie Groningen.*

Bij deze Courant is verzonden *Bijblad* no. 7, inhoudende: *Verslag van de handelingen der Staten Generaal.*

*De* Groninger Courant, *Algemeen Dagblad voor de Stad en Provincie Groningen, wordt uitgegeven des* Zondags, Woensdags *en* Vrijdags, *terwijl de expeditie der Couranten, zoo in als buiten de Stad, den avond te voren geschiedt. De abonnementsprijs is f* 3,60 *in het kwartaal, franko per post f* 3,40. *Bijvoegsels en bijbladen worden bij de Courant gratis uitgegeven.*

De COMMISSARIS DES KONINGS in de Provincie *Groningen* brengt bij deze ter kennis van het Publiek, dat door het aanleggen van een Kunstweg tusschen *Bellingewolde* en *Oude Schans*, de **PASSAGE voor Rijtuigen langs den Weg loopende van het Oosteinde van Bellingewolde naar de Oude Schans, van af den 6den dezer maand tot nadere bekendmaking zal zijn GESTREMD.**

GRONINGEN, 1 Julij 1857.

*De Commissaris des Konings voornd.:* I. A. VAN ROIJEN.

## Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *Groningen* zijn voornemens, door hunnen GECOMMITTEERDE, onder nadere goedkeuring, bij enkele inschrijving aan te besteden:

**Het BOUWEN van een STEENEN WALMUUR, ENZ. aan de Westzijde van het Schuitendiep, ten Noorden van de Poelepoortenbrug te *Groningen*.**

Het Bestek en de Voorwaarden van Aanbesteding zullen van af DONDERDAG den 25sten dezer ter SECRETARIJ dezer Gemeente ter lezing liggen.

Het aanwijs in loco zal plaats hebben op WOENSDAG den 1sten Julij 1857, des voormiddags te tien uur.

De op Zegel geschreven Inschrijvingsbiljetten, ingerigt overeenkomstig de algemeene Voorwaarden, zullen ter Secretarij dezer Gemeente moeten worden ingeleverd vóór of op **Zaturdag den 4den Julij 1857**, terwijl de opening der Biljetten en de provisionele toewijzing aan den laagsten Inschrijver zal plaats hebben op **Maandag den 6den Julij 1857**, des voormiddags te tien uur, in een der Vertrekken van het RAADHUIS.

Nadere inlichtingen zijn inmiddels te bekomen op het BUREAU van FABRIJKAGE op het Raadhuis.

GRONINGEN, 23 Junij 1857.

*Burgemeester en Wethouders:* J. SLOT,
*De Secretaris:* HORA SICCAMA.

## VERKOOP OP AFBRAAK.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *Groningen* zijn voornemens, **ten overstaan van den Heere Notaris Mr. W. LAMAN TRIP**, ten openbaren verkoop op **AFBRAAK** aan te bieden:

**Het GEBOUW staande Zuidzijde van de Griffe buiten de *Oosterpoort*, vroeger toebehoord hebbende aan den Veerman EVENHUIS.**

De Voorwaarden van Verkoop zullen van ZATURDAG den 27sten dezer ter SECRETARIJ dezer Gemeente ter lezing liggen, terwijl nadere inlichtingen te bekomen zijn aan het BUREAU van FABRIJKAGE.

De op gezegeld papier geschreven INSCHRIJVINGSBILJETTEN, ingerigt overeenkomstig de Voorwaarden, moeten vóór of op **Maandag den 6den Julij aanstaande** ter Secretarij zijn ingeleverd.

De opening dier Biljetten zal plaats hebben op **Dingsdag den 7den Julij aanstaande**, in een der Vertrekken van het Raadhuis, des voormiddags te tien uur; zullende onmiddellijk na die opening worden overgegaan tot de Veiling en het Perceel provisioneel aan den hoogsten bieder worden toegewezen.

De aanwijzing in loco zal plaats hebben op **Vrijdag den 3den Julij aanstaande**, des voormiddags te 10 uur.

GRONINGEN, 23 Junij 1857.

*Burgemeester en Wethouders:* J. SLOT.
*De Secretaris:* HORA SICCAMA.

## Geldleening.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Groningen* brengen ter kennis van de belanghebbenden, dat de RAAD, overeenkomstig art. 6 en 7 van het PLAN der GELDLEENING van **f 180,000—00**, bij Notificatie van den 27sten Augustus 1846 bekend gemaakt, op den 1sten dezer is overgegaan tot de **UITLOTING** van **TWEE SCHULDBEKENTENISSEN** der gemelde Geldleening, om op den 1sten November aanstaande te worden afgelost, en dat bij die uitloting zijn getrokken de Nommers **159 en 8**, ieder ad **f 1000**, welke diensvolgens op den 1sten November aanstaande ten KANTORE van den GEMEENTE-ONTVANGER zullen worden **afgelost**; waarvan door deze, volgens art. 8 van gemeld Plan van Geldleening, aan de Houders der uitgetrokkene Nommers kennis wordt gegeven.

GRONINGEN, 2 Julij 1857.

*Burgemeester en Wethouders:* J. SLOT.
*De Secretaris:* HORA SICCAMA.

## GELDLEENING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Groningen* brengen ter kennis van de belanghebbenden, dat de RAAD, overeenkomstig art. 7 van het PLAN der GELDLEENING van **f 100,000** vastgesteld bij Raadsbesluit van den 5den Augustus 1854, no. 2, op den 1sten dezer is overgegaan tot de **UITLOTING** van eene **SCHULDBEKENTENIS** der gemelde **GELDLEENING**, om op den 1sten November 1857 te worden afgelost, en dat bij die Uitloting is getrokken Nommer **27**, groot **f 1000**; welke Schuldbekentenis diensvolgens op den 1sten November aanstaande, ten Kantore van den GEMEENTE-ONTVANGER zal worden AFGELOST; waarvan door deze, volgens art. 8 van gemeld Plan van Geldleening, aan den Houder van het uitgetrokken Nommer kennis wordt gegeven.

GRONINGEN, 2 Julij 1857.

*Burgemeester en Wethouders:* J. SLOT.
*De Secretaris:* HORA SICCAMA.

## GELDLEENING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Groningen* brengen ter kennis van de belanghebbenden, dat de RAAD, overeenkomstig het 7de Artikel van het PLAN van NEGOTIATIE van **f 50,000—00**, gevoegd achter de Notificatie van den 23sten Augustus 1838, op den 1sten dezer is overgegaan tot de **UITLOTING**, voor de **AFLOSSING**, op den 1sten November aanstaande, van **TIEN SCHULDBEKENTENISSEN** der gemelde Negotiatie, ieder groot **f 500—00**, en dat bij die uitloting zijn getrokken de navolgende nommers van Schuldbekentenissen, te weten: nos. **18**, **85**, **42**, **34**, **72**, **86**, **61**, **38**, **9** en **66**; welke Schuldbekentenissen alzoo op den 1sten November aanstaande, ten KANTORE van den GEMEENTE-ONTVANGER zullen worden afgelost; waarvan door deze, volgens art. 8 van gemeld Plan van Geldleening, aan de Houders der uitgetrokkene Nommers kennis wordt gegeven.

GRONINGEN, 2 Julij 1857.

*Burgemeester en Wethouders:* J. SLOT.
*De Secretaris:* HORA SICCAMA.

## SCHUTTERIJ.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *Groningen*, — gezien hebbende Z. M. besluit van den 28sten Junij 1828 (*Staatsblad* no. 42), houdende maatregelen tot de oprigting van de Schutterijen, en daarbij de werkzaamheden worden geregeld van de Commissie van Onderzoek, naar aanleiding van art. 15 der Wet van den 11den April 1827 (*Staatsblad* no. 17), —

Brengen bij deze ter kennis van de belanghebbenden, dat, behalve diegenen, welke ligchaamsgebreken hebben, en te klein van maat zijn, bij de wet worden toegestaan de onderstaande **TERMEN** tot **VRIJSTELLING** en **UITZONDERING**, terwijl, ter bevestiging daarvan, bij gemelde Commissie van Onderzoek zullen moeten overgelegd de STUKKEN en BESCHEIDEN, achter elk geval uitgedrukt.

| TERMEN TOT VRIJSTELLING EN UITZONDERING. | IN TE LEVEREN STUKKEN TER BEVESTIGING. |
|---|---|
| 1.) *De Geestelijken van alle Gezindheden.* | 1.) *Dezelfde Bewijsstukken, welke voor de vrijstelling van de Dienst der Nationale Militie worden gevorderd.* |
| 2.) *De Professoren en Lectoren aan de Hoogescholen, aan de Athenaea en de Seminariën.* | 2.) *Het Besluit of de Acte van Aanstelling als zoodanig.* |
| 3.) *De Studenten in de Godgeleerdheid Zullende als zoodanig alleen worden aangemerkt zij, die aangenomen zijn, en hun Onderwijs ontvangen op de Nederlandsche Hoogescholen, Athenaea en Seminariën.* | Voor de Hervormden en Lutherschen.<br>3.) *Certificaat van den Rector Magnificus van de Hoogeschool of het Athenaeum, op het getuigschrift van den Professor, bij wien de Student collegie houdt.*<br>Voor de Roomschen.<br>*Certificaat van den Bisschop, of, bij gebreke van denzelven, van den Kerkvoogd, die den Bisschop vervangt, als Vicaris-generaal en Aarts-Priester.*<br>Voor de Remonstranten.<br>*Certificaat van Curatoren van het Seminarium, op het getuigschrift van de Hoogleeraars.*<br>Voor de Doopsgezinden.<br>*Certificaat van Bestuurders en Curatoren van het Seminarium, op het getuigschrift van de Hoogleeraars.*<br>Voor de Israelieten.<br>*Certificaat van de Hoofdcommissie tot de zaken der Israelieten of derzelver Gecommitteerden, op het getuigschrift der Opzigters van het Seminarium.* |
| 4.) *De uit de dienst van den Staat te Lande of ter Zee eervol ontslagen of gepensioneerde Officieren.* | 4.) *Het eervol ontslag of de Acte van Pensioen.* |
| 5.) *De Officieren, eervol uit de Schutterij ontslagen.* | 5.) *Het besluit van ontslag.* |
| 6.) *De broeder van hem, die in persoon voor zich zelven bij de Schutterij dient, met dien verstande, dat van een ongelijk getal slechts de kleinste helft tot de dienst zal worden geroepen; strekkende deze bepaling zich niet uit tot zoodanige broeders, die, om welke reden ook, niet meer bij hunne ouders inwonen.* | 6.) *Behalve een schriftelijk bewijs van deze dienst, door den Kommandant der Schutterij af te geven, een schriftelijk bewijs van het Plaatselijk Bestuur, dat de dienende broeder met hem bij zijne ouders inwoont.* |
| 7.) *Die aangesteld zijn voor de dienst van der Nacht- of Brandwachten en der Brandspuiten.* | 7.) *De deswege bij hen voorhanden zijnde bewijsstukken.* |
| 8.) *Lijf- en Huisbedienden, voor welke als Dienstboden de Personele Belasting wordt betaald.* | 8.) *Een Certificaat van den Persoon, bij welken zij als zoodanig dienstbaar zijn, gecertificeerd door het Plaatselijk Bestuur.* |
| 9.) *Zij, die voortdurend uit Armenkassen bedeeld of in Armen-Gestichten opgevoed en onderhouden worden.* | 9.) *Eene schriftelijke en door het Plaatselijk Bestuur gecertificeerde verklaring van Bestuurders der Gestichten, houdende opgave, waarin de bedeeling bestaat en sedert wanneer, en op welke tijdstippen dezelve genoten is.* |

Dat tot het opmaken der Certificaten onder no. 6, 8 en 9 vermeld, zal worden gevaceerd ter Secretarij dezer Gemeente, op DINGSDAG den 7den Julij 1857, des voormiddags van 10 tot 1 uur, voor diegenen, welke vóór den 1sten Junij van dit jaar voor de Schutterlijke dienst ingeschreven zijn.

Dat zij, die zoodanige Certificaten benoodigd zijn, zich op dat tijdstip aldaar zullen moeten vervoegen met de bewijsstukken in no. 6, 8 en 9 vermeld; moetende diegenen, welke reclameren op de dienst van Broeders, voorzien zijn van twee ter goeder naam en faam staande getuigen met den toestand van het huisgezin wel bekend en hunnen naam kunnende teekenen.

Dat voorts de gehuwden en weduwenaars met een of meer kinderen, ter bekoming van eene huwelijksacte, zich kunnen vervoegen aan het Bureau van den Burgerlijken Stand, des voormiddags van 10 tot 12 uur, medebrengende twee bekende getuigen, die het leven van de vrouw, of, deze overleden zijnde, het bestaan van kind of kinderen kunnen bevestigen.

Zij zullen het Certificaat, hetwelk dien ten gevolge wordt opgemaakt, moeten indienen bij de Commissie bedoeld bij art. 11 van de wet op de Schutterijen, van den 11den April 1827, en hetzelve daartoe *vóór* den 9den Julij dezes jaars ter Secretarij dezer Gemeente moeten inleveren.

Dat wijders diegenen, welke Certificaten van de Schutterlijke dienst noodig hebben, zich, ter bekoming daarvan, kunnen vervoegen op MAANDAG den 6den Julij 1857, des voormiddags van 12 tot 1 uur, in de Krijgsraadkamer op het Raadhuis alhier.

Dat meergemelde Commissie, tot het onderzoek van, en de beslissing omtrent de redenen van vrijstelling en uitsluiting van de Schutterlijke dienst, derzelver zittingen zal houden in de zaal van den Militieraad op het Raadhuis, en *wel voor diegenen, welke vóór den eersten Junij van dit jaar voor de Schutterlijke dienst ingeschreven zijn, en voor diegenen, welke reeds bij de Schutterij zijn ingelijfd, en in het gepasseerde jaar verzuimd hebben hunne redenen van vrijstelling in te dienen*, op DONDERDAG den 9den Julij 1857, des voormiddags van 9½ tot 12 uur.

Dat diegenen, welke met ziekte of gebreken behebt, en *mede vóór den 1sten Junij dezes jaars ingeschreven zijn*, en diegenen, welke reeds bij de Schutterij zijn ingelijfd en ligchaamsgebreken hebben, alsmede dezulken, welke hunne nommers verkiezen te verwisselen, vergezeld van de Nommerverwisselaars, mede in voornoemd lokaal voor de Commissie moeten verschijnen op DONDERDAG den 9den Julij 1857, des voormiddags van 9½ tot 12 uur.

Dat diegenen, welke op gemelden tijd en plaats voor de Commissie niet verschijnen, zullen gehouden worden, geene redenen tot vrijstelling te hebben, en, voor zoo verre zij dienstpligtige nommers getrokken hebben, bij de Schutterij zullen worden ingelijfd; blijvende het hun evenwel vrij, om hunne redenen tot vrijstelling in een volgend jaar te doen gelden.

Wordende bij deze de belanghebbenden herinnerd aan art. 14 en 15 van gemeld Koninklijk besluit, luidende als volgt:

Art. 14. »Hij, die, na zijne inschrijving voor de Schutterij, in Militaire dienst treedt, te lande of ter zee, zal »daarvan, met overlegging van een bewijs van zijne dienst, »dadelijk kennis geven aan het Bestuur zijner gemeente, »hetwelk zorgt, dat hij, bij de Schutterij *niet* ingelijfd »zijnde, door de Commissie, bij art. 15 der wet vermeld »worde vrijgesteld, of wel, ingelijfd zijnde, dat hij dadelijk »van de rolle der Schutterij worde afgevoerd. In geval de »vermelde kennisgeving aan het Bestuur wordt verzuimd en »de nalatige, dien ten gevolge op de rolle der Schutterij »gebragt, en bij dezelve wordt ingelijfd, of wel op de rolle »blijft gevoerd, zullen de strafbepalingen, die de wet in geval »van verzuimde dienst oplegt, op hem van toepassing blijven."

Art. 15. »De bepaling in het vorige artikel is ook van »toepassing op hen, die na de inschrijving van woonplaats »veranderen, zonder daarvan, overeenkomstig artikel 27 der »wet, kennis gegeven te hebben aan het Bestuur der Gemeente, welke zij verlaten."

En opdat deze kome ter kennis van een' ieder, zal dezelve in de *Groninger Courant* geplaatst en voorts aangeslagen worden.

Gedaan in het Raadhuis te *Groningen*, den 2den Julij 1857.

*Burgemeester en Wethouders:* J. SLOT.
*De Secretaris:* HORA SICCAMA.

## Attestatiën de Vita.

De BURGEMEESTER van *Groningen* brengt door deze ter kennis van de BURGERLIJKE en KERKELIJKE GEPENSIONEERDEN, GEPENSIONEERDE MILITAIRE OFFICIEREN, ONDER-OFFICIEREN en verdere MANSCHAPPEN, alsmede GEPENSIONEERDE WEDUWEN, dat tot het afgeven der **ATTESTATIËN DE VITA**, ter bekoming van PENSIOENEN, op den 30sten Junij 1857 verschenen, **voor al de bovengenoemden alleen** op **VRIJDAG den 3den Julij 1857**, van des voormiddags **9** tot des namiddags **1½** uur, in een der Vertrekken van het Raadhuis Zitting zal worden gehouden.

GRONINGEN, 26 Junij 1857.

*De Burgemeester:* J. SLOT.

## NIEUWSTIJDINGEN.

### NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

De tijdingen per landmail uit Batavia aangebragt loopen tot den 10den Mei. De *Staats-Ct.* deelt daaruit het volgende mede, 't welk weder over het algemeen gunstig luidt, wat de inwendige gesteldheid van Ned. Indië betreft.

De algemeene gezondheidstoestand is zeer voldoende; de stand der cultures laat, zonder niet te voorziene rampen, eenen bevredigenden oogst verwachten, en de rust werd in de laatste maanden niet gestoord dan in een klein district der verre binnenlanden van Palembang, het district Goemoij, in de afdeeling Lematang oeloe. De bevolking aldaar, sedert onheugelijke tijden aan ongebondenheid overgegeven, toonde zich weêrspannig jegens het over haar gesteld gezag, doch werd zeer spoedig door eene kleine militaire expeditie in haren euvelmoed te keer gegaan.

Meer en meer blijkt, dat ook de inlandsche vorsten behoefte gevoelen aan toenadering tot het Ned.-Indisch gouvernement. Een bewijs daarvan werd onlangs gegeven door den Sultan van Atjeh of Atsjin op Sumatra. Sedert vele jaren, vooral na het afloopen van eenige onzer noordelijke posten door Atjehnezen in 1829, bestond er van de zijde van dien vorst eene zoo niet openlijke dan toch bedekte vijandschap, die nadeelig terugwerkte op den Nederlandschen handel. Nederlandsche koopvaardijschepen konden in de Atjehsche havens bijkans geenen handel drijven, en zelfs de Nederlandsche oorlogsschepen en zee-officieren werden niet met die onderscheiding bejegend, die zij regt hadden te eischen.

Door het beleid van den gouverneur van Sumatra's Westkust, den generaal-majoor *J. van Swieten*, ondersteund door het bezoeken van Atjeh door Zr. Ms. fregat *Prins Frederik der Nederlanden*, kwam het zoo ver, dat de Sultan van Atjeh een schrijven rigtte aan den gouverneur-generaal, waarin die vorst zijn verlangen tot eene toenadering openbaarde en de wensch te kennen gaf om met het Nederlandsch-Indische gouvernement in vrede en vriendschap te leven. Als een gevolg van deze gunstige stemming is op den 30sten Maart 1857 door den generaal *van Swieten*, die, daartoe door den gouv.-gen. gevolmagtigd, zich met Zr. Ms. stoomschip *Amsterdam* naar Atjeh had begeven, met den Sultan van dat rijk een tractaat van vrede, vriendschap en handel gesloten, dat ons in alle opzigten gelijk stelt met de meest begunstigde natie, zoodat het nu geheel aan den Nederlandschen en Nederl.-Indischen handel en scheepvaart ligt om daarvan partij te trekken.

Van zeeroof is tot dus ver minder vernomen dan in hetzelfde saizoen in andere jaren het geval was. De roovers worden trouwens overal opgespoord en nog onlangs is een schitterend voordeel op hen behaald. Op den 11den April j.l. heeft Zr. Ms. stoomschip *Etna*, onder bevel van den kapitein-luitenant ter zee *A. D. S. Clarkson*, van drie groote rooversprauwen onder den wal van Boeroe, ééne in den grond geschoten, ééne bijkans doen zinken, en de derde zwaar beschadigd. Door de duisternis en het voor groote schepen ontoegankelijke vaarwater begunstigd, zijn de twee laatste prauwen ontsnapt. Er zijn bij die gelegenheid 7 roovers gevangen en 51 door hen gevangen menschen verlost. Het verlies der roovers aan dooden en gekwetsten moet aanzienlijk zijn geweest.

De laatst aangekomen transporten militairen, grootendeels afkomstig van het ontbonden vreemden-legioen, hebben zich gedurende den overtogt naar Java zeer goed gedragen. Het strekt tot bewijs, dat eene goede behandeling voldoende is geweest om de rust en orde onder eene vereeniging van lieden van verschillenden landaard te bewaren. De krijgstucht, waaraan zij gedurende de reis zijn onderworpen geweest, heeft veel bijgedragen om hen tot handelbare en bruikbare soldaten te vormen. Zij zullen dus, naar alle waarschijnlijkheid, blijken eene goede aanwinst voor het Nederlandsch-Indische leger te zijn.

Het leggen der telegraaflijnen over Java gaat zóó naar wensch, dat eerstdaags de dienst tusschen Batavia en Cheribon geopend zal worden. Het kantoor ter laatstgenoemde plaats is reeds gereed. De voorwaarden, waarop door het publiek kan worden gebruik gemaakt van de lijn tusschen Batavia en Buitenzorg, zijn dezer dagen provisioneel vastgesteld.

Het onderwijs op en buiten Java blijft voortdurend de bijzondere zorg van de Regering ondervinden. Zoo is onlangs door het gouvernement magtiging verleend tot wederoprigting van achttien scholen voor inlandsche Christenen op Rotti en van vijf gelijke scholen op Timor, alwaar, blijkens het inspectie-rapport van den predikant dr. *Buddingh*, het onderwijs zeer in verval was geraakt, sedert dat het Ned. Zendeling-genootschap zich op die eilanden daaraan heeft onttrokken.

De nu aangewezen onderwijzers, die tevens de dienst van voorgangers der gemeenten bij godsdienstoefeningen op Zon- en feestdagen zullen waarnemen, zijn verdeeld in drie klassen, onder genot van eene met het oog op de plaatselijke omstandigheden ruim gestelde bezoldiging uit 's lands kas. Ook heeft het gouvernement een belangrijken maatregel genomen om te trachten den Javaan goede degelijke lectuur te bezorgen. Reeds in 1855 was eene premie van *f* 1000 uitgeloofd voor elk Javaansch leesboek, dat aan de gestelde voorwaarden zou voldoen. Thans heeft het gouvernement, met behoud dier premie voor elk goedgekeurd leer- en leesboek voor de hoogere klassen der Javaansche scholen, uitgeloofd een gouden eerepenning ter grootte en dikte van een 2½-gulden-stuk.

## BRITSCH-INDIË.

De uitvoerige tijdingen uit Bombay van den 27sten Mei zijn nu te Londen ontvangen, en bevestigen hetgeen door telegrafische berigten gemeld is omtrent den opstand van verscheidene inlandsche regementen van het Oost-Indische leger. Behalve hetgeen reeds door de telegrafische berigten bekend was, blijkt uit deze meer volledige opgaven, dat de opstand in de 10den Mei te Meerut begonnen is door het 3de reg. ruiterij. Eenige dagen vroeger hadden de meeste manschappen van een eskadron van dat regement geweigerd te vuren met de voor de exercitiën uitgedeelde patronen, onder voorwendsel, dat deze met dierlijk vet besmeerd waren, van hetwelk zij, volgens het voorschrift hunner godsdienst, geen gebruik mogen maken. Den 9den Mei werden die weerspannige manschappen op eene parade, in gevolge een tegen hen gewezen vonnis, waarbij zij tot gevangenisstraf veroordeeld waren, geboeid en naar de gevangenis geleid. Den 10den barstte eensklaps het oproer los onder het genoemde regement, bij hetwelk zich twee regementen inlandsche infanterie en de Hindosche bevolking aansloten. De gevangenis, waarin de veroordeelde muitelingen opgesloten waren, werd bestormd, en behalve die manschappen, werden 1200 andere gevangenen met geweld in vrijheid gesteld. Daarop is een vreeselijk bloedbad, met plundering en brandstichting, onder de Europesche officieren en inwoners aangerigt. De Europesche troepen, bestaande uit het 6de regement dragonders, een bataljon jagers en eene compagnie artilleristen, kwamen onder de wapenen, vielen aan op de muiters, en slaagden er in om hen met een aanzienlijk verlies uiteen te drijven. De oproerige troepen zijn daarop, naar het schijnt ingevolge een vooraf beraamd ontwerp, naar Delhi getrokken, alwaar drie regementen inf. en eene batterij artillerie, allen inlanders, zich dadelijk aan hen aansloten. Ook in de laatstgenoemde stad voegde de Hindosche bevolking, ten getale van omstreeks 130,000 hoofden, zich bij de opstandelingen, en werd onder de Europeanen een ontzettend bloedbad aangerigt: slechts 13 dezer laatsten gelukte het, hun leven door de vlugt te redden. Een der kruidmagazijnen werd door de muiters vermeesterd, maar de overige door den luitenant *Willoughby*, welke daarbij het leven verloor, vernield, door ze tijdig te laten springen. Tot Koning werd door de opstandelingen uitgeroepen de te Delhi verblijfhoudende zoon van den gewezen Mogolschen Keizer. — Ook te Ferozepore en te Lucknow zijn onlusten onder de inlandsche troepen uitgebroken; maar men verzekert, dat die reeds gedempt zijn. — De in opstand zijnde regementen tellen te zamen omstreeks 8000 man. Onverwijld heeft het Britsch-Indische gouvernement de krachtigste maatregelen genomen, om de opstandelingen te bedwingen. Van alle kanten zijn troepen in aantogt naar Delhi, den hoofdzetel van den opstand. Ook verscheidene bevriende Indische vorsten hebben hunne krijgsmagt tegen Delhi laten oprukken, en spoedig had men ook de troepen, die aan den oorlog in Perzië hebben deelgenomen en vandaar den terugtogt naar Calcutta reeds hebben aanvaard, te verwachten.

Het hoofdkwartier van den opstand in Bengalen, Delhi, is eene belangrijke plaats; zij telt volgens officiële statistieke opgaven 137,000 inwoners, en 160,000 als men de voorsteden medetelt. De meerderheid der bevolking zijn Hindoes en Mohamedanen; er zijn slechts ruim 300 Christenen. Over 't geheel is de bevolking oproerig, en in 1825 reeds wachtte de stad slechts op een nederlaag van het Britsche leger in Ava, om de vaan des opstands op te steken. De muiters konden dus geen beter vereenigingspunt vinden. Maar te strenger zal de kastijding wezen, nu Brittanje tegelijkertijd de muiters en de muitzieke plaats kan treffen.

## TURKIJE.

In het officiële dagblad van Moldavië zijn de vijf klassen van kiezers opgeroepen om op onderscheidene dagen, in de tweede helft dezer en in de eerste week der aanstaande maand, samen te komen ter verkiezing harer vertegenwoordigers. Blijkens dat besluit, bedraagt het gezamenlijke aantal kiezers in Moldavië 171,840, op eene bevolking van ruim 250,000 huisgezinnen.

## EGYPTE.

Volgens een berigt uit Alexandrië van den 20sten Junij, is de tarwe-oogst in Egypte zoo overvloedig, dat er wel 3,200,000 mudden voor den uitvoer beschikbaar zouden zijn.

## ITALIË.

Eene zamenzwering, ten doel hebbende wanordelijkheden te Genua uit te lokken, is ontdekt. Veertig inhechtenisnemingen hadden plaats gehad.

— In de zitting van den 25sten Junij heeft de Sardinische kamer der afgevaardigden een aanvang gemaakt met de beraadslaging over een zeer belangrijk wets-ontwerp, n.l. dat betreffende de doorboring van den berg Cenis voor een spoorweg. De discussie liep hoofdzakelijk over de vraag, wat beter is: of de regering zelve de werken zal doen uitvoeren, of concessie daartoe zal verleenen aan eene maatschappij, waarmede zij overigens bereids eene voorloopige overeenkomst heeft gesloten, die aan de Kamer zal worden onderworpen.

## ZWEDEN.

De nieuwe ontwerpen van wet ten gunste van meerdere godsdienstvrijheid in Zweden, zijn niet van dat belang, als men aanvankelijk dacht. Wel is waar dat volgens de nieuwe wet, afval van de landskerk niet meer met verbanning gestraft zal worden, maar toch met boete en gevangenis. Ouders die tot eene andere geloofsbelijdenis zijn overgegaan, zullen niettemin hunne kinderen in de Luthersche leer moeten opvoeden; de dissidenten blijven in Zweden geduld, maar poging, om door »bedriegelijke middelen", een Lutheraan van zijn geloof afvallig te maken, zal met boete en gevangenis gestraft worden. Eindelijk worden min of meer zware straffen bedreigd tegen ieder, bedienaar der godsdienst of leek, die iets zou durven verkondigen, strijdig met het waar Evangelisch geloof. — En eene wet als deze is den adel en de geestelijkheid in Zweden nog te liberaal, zoo als blijkt uit de vrij hevige gedachtenwisseling, waartoe zij reeds in den landdag aanleiding heeft gegeven.

## GROOT-BRITTANJE.

De voorvallen in Indië maken in Engeland onder het publiek en in de staatkundige kringen een ernstigen indruk, vooral op het oogenblik dat de Chinesche oorlog al de krachten waarover de regering beschikken kan, vereischt. Er is dan ook terstond een ministerraad belegd, waarin besloten is, zoo spoedig mogelijk versterkingen te zenden. (Zie verder hierboven onder Britsch Indië.)

In het Hooger- en Lagerhuis zijn in de zittingen van den 29sten Junij interpellatiën tot de regering gedaan wegens den opstand onder de inlandsche troepen van Britsch Indië. In eerstgemeld ligchaam gingen zij uit van lord *Ellenborough*, vroeger gouverneur-generaal van die bezittingen. Hij verweet aan het bestuur aldaar, dat het werkeloos is gebleven, niettegenstaande er kenteekenen geweest waren, dat de opstand, die in den beginne slechts een kleinen omvang had, zich verder zou voortplanten. Verder gaf hij als zijne meening te kennen, dat de regering geenszins op den bijstand van het leger van Bombay zou kunnen rekenen, terwijl tot overmaat van ramp de tegenwoordige buitensporige hitte van het saizoen hoogst ongunstig was voor de operatiën, noodig om den opstand te dempen. Ten slotte betreurde hij het dat de regering zooveel beschikbare troepen naar China had gezonden op een oogenblik dat de staat van zaken in hare eigen bezittingen in Azië zulk een ernstig karakter had aangenomen.

In het Lagerhuis was het de heer *Disraëli* die de interpellatiën tot de regering rigtte. Hij onderscheidde zich daardoor van lord *Ellenborough*, dat hij het bestuur in deze aangelegenheid niet gispte, maar zich bloot bepaalde tot het vragen van inlichtingen naar de uitgestrektheid zoowel als naar de oorzaken van den opstand, welke laatste volgens zijne verklaring, het noodig maakte, dat alle partijen hare ondersteuning aan de regering verleenden.

De regering gaf in de beide Huizen als hare meening te kennen, dat de staat van zaken niet zoo ernstig was, als men het heeft willen doen voorkomen. Ondertusschen zou niets onbeproefd worden gelaten, om met kracht ten dezen te werk te gaan. Eene versterking van 14,000 man zou waarschijnlijk reeds in de maand Julij van het moederland naar Indië gezonden worden. Op de vraag of de gouverneur-generaal, lord *Canning*, zijn wensch had te kennen gegeven om van zijne gewigtige betrekking ontslagen te worden, antwoordde de minister in ontkennenden zin.

— In het Lagerhuis is Dingsdag door den heer *Berkeley* een voorstel gedaan, strekkende om de verkiezingen te doen plaats hebben bij geheime stemming. De heer *Shelley* heeft het voorstel ondersteund, dat, door den kanselier der schatkist en lord *John Russell* bestreden, verworpen werd met 257 tegen 189 stemmen.

— De *Post* ziet zich genoopt de Engelsche kapitalisten voor eene ondersteuning van het ontwerp van den heer *de Lesseps*, tot doorgraving van de landengte van Suez, even dringend te waarschuwen als vroeger voor eene deelneming aan de Russische spoorwegen.

Men beschouwt dit als een half-officiëel antwoord op de onlangs door den heer *de Lesseps* bijeengeroepene meetings ten gunste van de bovengemelde doorgraving.

— Zondag avond te elf uur had op den zuidoostelijken spoorweg een der verschrikkelijkste spoorwegongelukken plaats welke sedert langen tijd in Engeland gebeurden. Door het in snelle vaart stooten van een Zondagstrein tegen een andere trein, die bij het station te Lewisham stil stond, zijn verscheidene rijtuigen vernield en hebben 11 menschen, namelijk 7 mannen, 3 vrouwen en een kind, onmiddellijk het leven verloren, terwijl tusschen de 40 en 50 anderen zwaarder of ligter gekwetst werden.

— Bij het Ned. Ind. bewind op Java is, volgens den *Times*, ontvangen eene proclamatie, uitgevaardigd door den Keizer van Japan en gerigt aan alle zeemogendheden, houdende kennisgeving aan deze, dat hij geneigd is met haar handels-tractaten te sluiten, gelijk aan die, welke hij met Nederland, Groot-Brittanje, Frankrijk en de Ver. Staten heeft gesloten. Dit authentieke document is uit het Japansch in het Fransch en Nederduitsch vertaald en aan de Europesche agenten in China medegedeeld.

## FRANKRIJK.

In de diplomatieke kringen gelooft men dat de Engelsche regering van het Fransche bewind de toezegging heeft erlangd, dat zijne medewerking in den oorlog tegen China krachtiger zal zijn dan aanvankelijk was bepaald. In hoe verre dit juist is, weet men niet met zekerheid; zoo veel is echter waar, dat de minister van marine bevel heeft gegeven in de oorlogshavens vijftien schroeftransportschepen in gereedheid te brengen, die binnen kort moeten vertrekken.

— Sedert de wederoprigting van het Keizerrijk heeft de algemeene politie in Frankrijk wegens de buitengewone tijdsomstandigheden een afzonderlijken tak van bestuur onder een meer of min zelfstandig hoofd uitgemaakt. Krachtens een thans in den *Moniteur* afgekondigd besluit des Keizers, zal zij voortaan niet meer dan eene der afdeelingen van het ministerie van binnenlandsche zaken zijn.

— Uit Algerië zijn tijdingen ontvangen, meldende dat de veld-artillerie van maarschalk *Randon*, onder de oogen der van verbazing getroffen inlanders, den nieuw gebaanden weg van Kabylie over eene lengte van 25 mijlen heeft afgelegd. In 17 dagen is die moeijelijke taak volbragt geworden. — Den 24sten Junij heeft de divisie-generaal *Mac-Mahon* het sterk verschanste en door talrijke contingenten verdedigde dorp Sheriden bemagtigd. De langs den nieuwen weg aangekomen artillerie opende het vuur.

## BELGIË.

Maandag is in het kiesdistrict Doornik de heer *Sacqueleu* met 1296 van de 1328 uitgebragte stemmen tot lid van den Senaat van België gekozen, ter vervulling eener door overlijden ontstane vacature. Hij was de kandidaat der liberale partij en had geenen mededinger. De liberale dagbladen zien in die keuze eene schitterende overwinning voor hunne partij. Zoo zegt de Brusselsche *Observateur*: »Zaturdag j.l. heeft men nog verscheidene voorstanders der geestelijkheid, die de vereischten voor het lidmaatschap des Senaats bezitten, trachten over te halen om in het kiesdistrict Doornik als kandidaat op te treden; maar geen van hen heeft zich aan eene gewisse nederlaag willen wagen; en zoo is de heer *Sacqueleu* zonder mededinger gebleven. Dat is de uitwerking der kloosterwet! Een district hetwelk in Junij 1856 drie afgevaardigden van de regter zijde naar de kamer zond, hetwelk een lid van het kabinet, wiens persoonlijke invloed te Doornik niet gering is, onder zijne afgevaardigden telt, dat district is thans door de lessen der ervaring en door de beraadslaging over de kloosterwet zoo wijs geworden, dat er geen aanhanger der geestelijkheid te vinden is die als kandidaat durft optreden."

## NEDERLAND.

'S GRAVENHAGE, 1 Julij.

De Engelsche bladen behelzen uit 's Gravenhage het berigt, dat er sprake is van een huwelijk van den prins van Oranje met de prinses *Alice*, tweede dochter van H. M. Koningin *Victoria*.

— Heden zijn door den minister voor de zaken der Hervormde en andere eerediensten, in het lokaal van het departement, de zittingen van de algemeene synode geopend.

— Men verneemt, dat het Nederl. Zendeling-Genootschap gedurende de eerste 6 maanden des jaars aan giften en legaten ontvangen heeft de aanzienlijke som van *f* 15,524.53½.

— Het is te voorzien, zegt het *Resid. blad*, dat de algemeene beschouwingen over het wets-ontwerp op 't onderwijs spoedig zullen zijn afgeloopen, en dat, mogt de Regering vrede hebben, of het middel worden gevonden om haar vrede te doen hebben met het weglaten van alinea 4 van art. 22, het wetsontwerp zal worden aangenomen.

De bepaling, dat de jeugd in de volksschool behoort te worden opgeleid tot de beoefening van alle maatschappelijke en *Christelijke* deugden, moge voor dezen niet genoeg, voor genen te veel zijn — de meerderheid zal zich hoogstwaarschijnlijk in die beide partijen afwenden, om hare goedkeuring aan het ontwerp te geven.

— Ingevolge het in de laatste algemeene vergadering der Ned. maatschappij ter bevordering van de afschaffing der slavernij genomen besluit, is eene som van *f* 1500 naar Suriname overgemaakt tot vrijkoop van slaven.

LEIDEN, 30 Junij.

Gisteren avond had in de ijzergieterij van de heeren *D. A. Schretten* en *Comp.* alhier een vreeselijk ongeluk plaats. Eenige werklieden bezig zijnde met het gieten van ijzer, dat zij tot dat einde uit den ketel naar den vorm in de zoogenaamde lepel overdroegen, bezweek de bodem er van, waardoor de gloeijende massa er met bliksemsnelle vaart uitstroomde en velen hunner geen tijd hadden dien te ontvlugten. Een zevental werklieden hebben dan ook, de een meer de ander minder, gevaarlijke brandwonden bekomen. Een hunner sprong, vreeselijk door het vuur geteisterd, in de voor de fabrijk stroomende gracht; men schoot evenwel spoedig tot zijne hulp toe, waarna hij later met nog twee anderen naar het gasthuis werd overgebragt.

'S HERTOGENBOSCH, 30 Junij.

Door den aartsbisschop van Utrecht zijn voor alle R.-Kath. kerken zijner diocees openbare gebeden voorgeschreven, om van God den gewenschten regen af te smeeken.

Alles verbrandt hier door de ondragelijke hitte, en de stad 's Hertogenbosch en omtrek, waar men gewoonlijk zoo veel last van het overtollige water heeft, is zoo droog, dat de regering op boete van *f* 3,00 heeft moeten verbieden water uit stadspompen te halen, om daarmede de straat te schrobben, opdat hetzelve niet dan in hoogen nood gebruikt worde.

UTRECHT, 1 Julij.

Het Prov. Utrechtsch genootschap hield gisteren zijne jaarlijksche algemeene vergadering, opgeluisterd door de tentoonstelling van oudheden. De vergadering werd met eene toepasselijke rede geopend door den heer mr. *D. J. van Ewijck van de Bilt*, die het voorzitterschap bekleedde. Tot lid des genootschaps werd o.a. benoemd de heer dr. *J. A. Wijnne*, praeceptor aan het gymnasium te Groningen.

Op de vroeger uitgeschreven prijsvraag betrekkelijk het leven en de letterkundige verdiensten van *Justus van Effen* was één antwoord ingekomen, waaraan, na eenige discussie, de gouden eereprijs werd toegekend. Bij opening van het naambriefje bleek de schrijver te zijn dr. *W. Bisschop*, leeraar in de Hollandsche taal- en letterkunde en vaderlandsche geschiedenis aan het gymnasium te Dordrecht, die daarop insgelijks tot lid des genootschaps werd benoemd.

ZWOLLE, 30 Junij.

Den 25sten en 26sten is te dezer stede de negende groote algemeene vergadering van de *Nederlandsche maatschappij tot bevordering der geneeskunst* gehouden. Zij werd geopend door haren voorzitter, den hoogleeraar *Donders*. De vele opgekomen leden van 22 afdeelingen, een getal van ruim 60, op hartelijken toon welkom heetende, schetste hij in eene sierlijke rede het groote doel der maatschappij, haar voorstellende als kweekster der volkswelvaart, waarbij hij den geneesheeren hunnen verheven pligt voor oogen hield, om zich nimmer door verachtelijke eigenbaat te laten leiden, maar de liefde tot de lijdende menschheid en de zucht om in de schatkamers der wetenschap door te dringen tot drijfveren hunner handelingen te kiezen.

Na voorlezing van het verslag van den toestand der maatschappij over 1856, en de goedkeuring der rekening, werden de ingekomen voorstellen aan de orde gesteld.

Een voorstel van de gecombineerde afdeeling Groningen, omtrent het »verpligtend maken der vaccine," werd verworpen; doch werd de goedkeuring gehecht aan eene van gemeente- of staatswege te stellen onbeperkte gelegenheid om van de inënting gebruik te maken. Het benoemen eener commissie, ten einde de aangelegenheden van de »geneeskundige armverzorging" te onderzoeken, werd vastgesteld en tot het kiezen der leden van die commissie aangewezen de afdeelingen Tiel, Groningen en Zwolle. Het voorstel omtrent het nemen van maatregelen tegen den verkoop van rattenkruid werd verworpen.

Nadat eindelijk de vergadering tot hoofdbestuurders had ingekozen drs. *Heije* en *Bourse Wills*, tot hoofdbestuurders gekozen drs. *W. R. Tilanus* en *S. P. Kros*, de eerste *binnen*, de tweede *buiten* Amsterdam, en de opengevallen plaatsen bij de vaste commissiën waren vervuld, verkoos zij tot de plaats harer tiende jaarlijksche vergadering de stad Rotterdam, en werd daarna deze bijeenkomst door den voorzitter gesloten.

DEVENTER, 30 Junij.

Deventer viert feest! Het 12de Nederlandsch landhuishoudkundig congres is binnen hare muren vergaderd. Reeds vroeg in den morgen wapperden gisteren van nagenoeg alle huizen vlaggen en wimpels den talloozen vreemdelingen tegen.

Te elf uur werd onder den aanhef van »Wien Neêrlandsch bloed" de tentoonstelling van nijverheid met eene aanspraak van den hoogleeraar dr. *L. Mulder* geopend en vervolgens door dr. *E. H. Baumhauer*, hoogl. te Amsterdam, aan de aanzienlijke schaar toeschouwers de lijst der bekroonden voorgelezen en, namens de commissie van beoordeeling, in eene gepaste rede ontwikkeld de motieven, welke tot de toekenning van die eervolle onderscheidingen hadden geleid.

Vervolgens is te één uur de tentoonstelling van landbouwproducten evenzoo op plegtige wijze geopend. De hier bijgebragte landbouwvoortbrengselen en werktuigen verrasten bij het binnenkomen de bezoekers zoowel om de belangrijke hoeveelheid, als uit hoofde der sierlijkheid, waarmede alles is geordend. Vooral wekte de bewondering een zeer groot park bloemen, planten zoo inheemsche als vreemde, door de welwillendheid van Z. M. den Koning, van het Loo ingezonden, aan welke met algemeene stemmen de eerste prijs, haar ten deel gevallen, wordt waardig gekeurd. Evenzoo zijn de door Overijssels nijveren ingezonden voorwerpen, ongeveer 900 nommers en bijna alle stukken van nijverheid vertegenwoordigende, voorbeeldeloos goed gerangschikt, en verdient de commissie met dezelfde woorden te worden dank gezegd als waarmede prof. *van Baumhauer* zijne rede besloot »*alles* heeft verreweg onze verwachting overtroffen."

Des avonds werden de leden van het congres, wier aantal 1000 beloopt, door den voorzitter, den heer mr. *W. H. Jordens*, hartelijk verwelkomd, waarna door de afdeelingen haar bestuur benoemd en de werkzaamheden aangevangen werden. Tot voorzitters der afdeelingen werden benoemd de heeren *Römelingh*, directeur van de landhuishoudkundige school te Groningen, *F. Th. Uilkens*, pred. te Wehe, en de hoogleeraar *Ackersdijk* te Utrecht.

Het eigenlijke congres werd heden morgen geopend met eene welsprekende rede van genoemden voorzitter, waarin hij naging welke diensten de congressen aan den landbouw bewezen hebben, en hoe, — ook ondanks de tegeningenomenheid van den landbouwer tegen elke afwijking der voorvaderlijke gewoonten — toch het licht der wetenschap op hun bedrijf van grooten invloed is geweest. Na eenige punten te hebben opgenoemd, wier behandeling aan den landbouw merkbaar nut heeft toegebragt, trad de voorzitter in eene beschouwing van de ontwikkeling der provincie Overijssel, sedert van daar, twaalf jaren geleden, het denkbeeld uitging om landhuishoudkundige congressen te houden. Hij vertrouwde dat, nu de congressen eene tweede reis door het vaderland gingen maken, de deelneming van den landbouwenden stand steeds grooter zou worden en het nut der Overijsselsche stichting meer en meer zou doorstralen.

Deze rede werd met een daverend gejuich beantwoord.

De overige tijd van deze zitting was voornamelijk gewijd aan de behandeling van ingekomen stukken. Wij deelen daarvan alleen mede, de aanzoeken van de gemeenteraden der steden Winschoten, Nijmegen en Groningen om het XIIIde congres aldaar te houden, over welke aanzoeken in de volgende vergadering zal beraadslaagd worden.

GRONINGEN, 30 Junij.

Aan den heer H. P. G. QUACK, doctorandus in de regten, student aan het Athenaeum te *Amsterdam*, is de *gouden medaille* te beurt gevallen, wegens het door hem ingezonden en het bestgekeurde antwoord op de door de regtsgeleerde faculteit aan onze Hoogeschool voorgestelde prijsvraag over TACITUS.

Blijkens hierachter geplaatste advertentie, is een ander der op deze vraag ingekomen antwoorden het *accessit* waardig gekeurd.

— Gisteren zijn aan de hoogeschool alhier bevorderd tot Doctors in de Geneeskunde, de heer K. D. SCHÖNFELD, van Texel, na het verdedigen van eene verhandeling over de *Lepra in 't algemeen, en de Elephantiasis Tuberculosa in 't bijzonder*; — en de heer L. J. KOCK, van Oldenzaal, na het verdedigen van eene *Physiologische beschouwing over den invl ed der gymnastiek op het menschelijke ligchaam*.

Heden werden tot denzelfden graad bevorderd de heer H. U. SCHLEURHOLTS, van Bedum, na het verdedigen van een akademisch proefschrift *over de Physiologische werking der Strychnine*, en den heer H. R. BOERMA, van 't Zandt, na het verdedigen van eene specimen medicum inaugurale, continens *Quaedam de Eclampsia Gravidarum*.

— Heden morgen is van hier naar *Leeuwarden* vertrokken een detachement van het 3de reg. dragonders, sterk 31 man, onder kommando van den 1sten luit. V. D. LELIJ, en is een detachement van gelijke sterkte van bovengenoemde plaats hier aangekomen, onder kommando van den 1sten luit. DE VISSER.

— Heden heeft zich alhier het zeldzame geval voorgedaan dat er een huwelijk is voltrokken tusschen twee voormalige kweekelingen van het instituut voor doofstommen, zijnde J. SJAARDEMA, geb. te Franeker, en A. WOPKES, geb. te Veenwouden. Dit is het tweede huwelijk van zoodanigen aard, hetwelk sedert de oprigting van den burgerl. stand, in 1811, hier is voltrokken.

— Op de tentoonstelling van paarden, rundvee en schapen, door de afdeeling *Beerta* van het genootschap van *nijverheid*, gevestigd te Onderdendam, op Dingsdag den 30sten Junij gehouden te Beerta, waren opgekomen: 1) acht hokkelinge, waarvoor de premie, *f* 6, werd toegewezen aan den heer B. L. BOELEMA, te Nieuw Beerta; — 2) twee vaarsen, beneden drie jaren, die gekalfd hebben, *f* 10, aan den heer E. A. BUSSCHER, te Stadspolder; — 3) vier melkgevende koeijen, *f* 20, aan den heer T. KNOTNERUS, te Finsterwolderpolder; — 4) zeven paarden boven 4 en beneden 6 jaren, *f* 20, aan den heer H. K. EBELS, te Nieuw Beerta; — 5) vijftien paarden beneden vier jaren, *f* 15, aan den heer H. HARHUIS, te Termunten; — 6) zes merries met veulens, *f* 25, aan den heer G. B. HEDDEMA, te Finsterwolde. Daar er geene schapen waren aangebragt, konden de daarvoor bestemde premiën niet worden uitgereikt; daarom werd besloten, die, te zamen *f* 5,50 bedragende, toe te wijzen als tweede premie voor paarden beneden 4 jaren, die ten deel viel aan den heer G. B. MULDER, te Kroonpolder.

— Tijdens de warmte voor eenige dagen maakten velen te *Delfzijl* gebruik van het baden in de Eems. Bij eene dier gelegenheden evenwel had alligt een ongeluk kunnen plaats hebben, ware zulks niet door de hulpvaardigheid van twee personen verhinderd.

Er waren nl. eenige jongens bij het eerste Steenenhoofd buiten de haven in de Eems, en geraakten wat te ver naar buiten, waardoor een, zijnde het zoontje van den heer BUTTINGER, in den stroom kwam, welke hem medesleepte en waardoor hij onder water geraakte. Op het geroep van de overige knapen

# VERSLAG

Behoort bij de Groninger Courant van 3 Julij 1857, no. 79.

## VAN DE HANDELINGEN DER STATEN GENERAAL.

### Tweede Kamer.

*Zitting van Maandag den 29sten Junij.*

Nadat omtrent een aantal adressen, betrekking hebbende op het wets-ontwerp aangaande het lager onderwijs, rapporten waren uitgebragt, zijn de algemeene beraadslagingen over het gemelde ontwerp aangevangen.

De heer *Hoffman* verklaart, te behooren tot de kleine minderheid, bedoeld in § 3 van het verslag der commissie van rapporteurs. Hij beklaagt zich dat het tegenwoordige Ministerie, hetwelk was opgetreden om de gemoedsbezwaren van velen tegen het door het vorige Ministerie aangeboden ontwerp weg te nemen, datzelfde ontwerp, met uitzondering alleen van eene formule en van een toevoegsel aan een artikel, weder had voorgedragen. De bezwaren, door de petitionarissen aangevoerd, vond hij volkomen gegrond. Het ontwerp toetsende aan de grondwet en aan de geschiedenis harer herziening, kwam hij tot de slotsom, dat hetzelve niet kon gezegd worden aan de bepalingen der grondwet te voldoen, naardien in hetzelve geen eerbied voor ieders godsdienstige begrippen gevonden werd.

Sprekende over de oorzaak der optreding van dit Ministerie, herinnert hij hetgeen de minister van justitie in de zitting van den 24sten Sept. j.l. verklaard heeft, namelijk, dat de Koning, indien het ontwerp van het vorige Ministerie mogt worden aangenomen, zwarigheid zou moeten maken om aan die wet zijne kon. sanctie te geven. De meerderheid der natie had, volgens den spreker, iets anders, dan dit ontwerp, van het tegenwoordige Ministerie verwacht. — Ook met het oog op de memorie van toelichting, heeft het onderhavige ontwerp hem niet bevredigd; de formule »*christelijke en maatschappelijke deugden*" in § 3 van art. 22 voorkomende, beschouwt hij als eene bedriegelijk leus. De 4de alinea van art. 22 is, naar zijn inzien, alles behalve een middel van verzoening.

De heer *Blaupot ten Cate* houdt hierop de volgende rede: »Mijnheer de Voorzitter! Reeds in 1852 heeft een beroemd man, de heer *Beets*, naar waarheid gezegd: »er heeft bij de behandeling van het aangelegen geschilpunt over het onderwijs, bijna altijd iets zonderlings plaats. Het heeft voor velen, zal ik zeggen voor de meesten? *eene verbijsterende kracht.* Waar het ter bane gebragt wordt, ziet men de vreemdste dingen gebeuren. Beredeneerde menschen verliezen hunne wijsheid, ervarenen vergeten hunne ervaring, vrienden van godsvrucht en Christendom gedragen zich als vijanden, en de meest praktische verstanden, van fantastische beelden fel afkeerig, begeven zich hals over hoofd op het gebied der fantasie. Van de vroomste en vroedste lippen komen dwaasheden en impiëteiten. In één woord, de menschen zijn zich zelve niet; en het moet niet slechts een *wat schuinsch*, niet slechts een *hard en onbarmhartig* oordeel worden, indien men hen naar hetgeen zij in dezen toestand zeggen, beoordeelt; dat oordeel kan niet anders dan ten hoogste onregtvaardig zijn."

»Niet alleen is hier veel waarheid in, Mijne Heeren, maar die *verbijsterende kracht* van dit geschilpunt is sedert 1852 nog aanmerkelijk toegenomen. Lag zij er toen reeds in wegens het belang en de teederheid der zaak, zij is toegenomen door de tijdsomstandigheden, door alles, wat sedert dien tijd betrekkelijk deze zaak is voorgevallen. Missehien heeft men wel van weêrszijden iets van die verbijsterende kracht kunnen bemerken, en zou er, zoo binnen als buiten de muren, kunnen gezondigd zijn. Ik voor mij heb getracht, mij zooveel mogelijk buiten verbijstering van geest te houden, bij al het onderzoek en overleg, mij niet alleen als lid der Kamer, maar ook als lid der commissie van rapporteurs omtrent dit wets-ontwerp tot drie malen toe opgedragen. Verraadt evenwel dat, wat ik in het midden wensch te brengen, sporen van verbijstering, velt dan ook over mij geen schuinsch, noch hard en onbarmhartig oordeel, omdat zulks, in deze omstandigheden, onregtvaardig zou zijn.

»Bij deze algemeene beschouwingen, M. H., zal ik inzonderheid letten op § 3 daarvan, in het laatste voorloopig verslag en de beantwoording; nl. op de hartader van de kwestie: *het godsdienstig of Christelijk beginsel*, *element*, *geest*, of hoe men het noemen wil, op de openbare lagere scholen. Want bij al het hoogst belangrijke dat er verder te behandelen is en, helaas! wel eens te zeer op den achtergrond geraakt, zoo is toch die kwestie thans op den voorgrond gesteld en schijnt geworden te zijn de *quaestion brûlante.*

»Men heeft de meerderheid der Kamer wel eens in wantrouwen trachten te brengen bij het volk, M. H., door te zeggen, dat wij *godsdienstlooze* scholen willen. Die beschuldiging is voorzeker niet gering, want men hecht maar al te ligt de beteekenis van vijandschap aan dat woord *looze*, zoo als ook gewetenloos, redeloos niet slechts te kennen geeft *los* van zeden en geweten, maar ook *tegen* zeden en gewoonten. Ik zou echter niet een enkel lid van de Kamer durven beschuldigen, dat hij er tegen is, om een godsdienstigen geest op de scholen te doen heerschen.

»Maar als we daar niet tegen zijn, waarom zouden we dan niet nog wat verder gaan dan dit wets-ontwerp, daargelaten alinea 4 van art. 22? Want over art. 22, de laatste alinea, spreek ik nu niet. Ik redeneer alsof zij er niet staat. Maar waarom zouden we niet eene voordragt verlangen, geheel of meer in den geest van velen der adressanten? Dan konden we toch bij sommigen ook dit verwijt ontgaan, dat de meerderheid der Kamer zich niet schijnt te bekreunen aan gewetensbezwaren, zich niet schijnt te bekommeren, of het godsdienstig gevoel der natie worde verkracht. Welke zijn dan toch wel de redenen, waarom de Kamer niet verder schijnt te durven gaan?

„Ik zal openhartig en bescheiden mijne meening zeggen. Reeds terstond valt ons in het oog het *gebrek aan overeenstemming* bij hen die verder willen. Terwijl sommigen vragen facultative splitsing, roepen anderen: imperative splitsing, splitsing in tweeën of in drieën. Sommigen willen gezindheidsscholen, anderen scholen bruikbaar voor de gezindten; nog anderen, nevens Israëlietische, zulke gemengde Christelijke scholen, die toch tot afzonderlijke zouden leiden. Zelfs zonden eens dezelfde mannen tweederlei ontwerp van adres door den lande rond, waarvan het eene vroeg schoolsplitsing, en het andere de gemengde school, met behoud van het Christelijk beginsel. Die ons dus verder willen brengen, stemmen zelve nog niet overeen langs welken weg, en hoe verre dan.

»Niet minder valt ons bij sommigen, die verder willen, in het oog de *onbevoegdheid*, om er over te oordeelen. Gij herinnert u, M. H., wat door den heer *van Koetsveld* aangaande het teekenen van die gemotiveerde monster-petitiën, hier in de residentie gezegd is, en hoe hij daar op volgen laat: *ex ungue leonem*, aan den klaauw kent men den leeuw! Als zulks *in* de residentie is geschied, hebt gij dan grond om te gelooven, dat het hier *buiten* zoo veel beter is gegaan? Gij zult u nog wel herinneren een adres met zeer vele onderteekeningen, alle geschreven door dezelfde hand. Zoo hebben wij bij de Kamer ook uit ééne plaats twee adressen, het eene vóór en het andere tegen het wets-ontwerp, beide onder anderen geteekend door denzelfden persoon. Ik heb naar dit vreemd verschijnsel onderzocht. De man heeft geantwoord: wel zoo veel belang in het lager onderwijs te stellen, dat hij zijne deelneming moest te kennen geven, door alles te teekenen wat daar betrekking op had. Zeker, om zuiver te oordeelen, zou men eerst eene enquête moeten instellen naar de drijfveren, toedragt enz. van dat algemeen petitionnement, dat wij hebben aanschouwd.

»Maar ik zal dit daarlaten. Ik wil eens veel toegeven, M. H. Ik wil van de onderstelling uitgaan, dat zij die verder willen, het geheel eens zijn en ook in het algemeen niet onbevoegd om mede te oordeelen over de zaak, want dat er onder de petitionarissen ook zoodanigen zijn, stem ik toe. Dan bestaan er nog redenen genoeg voor de Kamer, om *niet* verder te gaan wat het godsdienstige of Christelijke op de lagere scholen betreft, dan de meerderheid, volgens het verslag, heeft te kennen gegeven. Want verder te gaan, zou zijn: *ongrondwettig*, *onstaatkundig*, *anti-nationaal*, *ondoelmatig*, *noodeloos en schier onmogelijk.*

»Dat zou zijn *ongrondwettig.* Artikel 194 van de grondwet zegt: »De inrigting van het openbaar onderwijs wordt, met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen, door de wet geregeld." *Met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen.* Wat beteekent dit? Of, *negatief*, dat men zich onthouden zal iets te leeren, wat iemands godsdienstige begrippen kwetst; òf, *positief*, dat men er alles zal leeren, wat iemand houdt voor zijne godsdienstige begrippen. Dit laatste is immers niet denkbaar. Ik geloof dat men dan wel zoo vele scholen voor het openbaar onderwijs zou moeten oprigten als er zich burgers in den Staat bevinden. Want wij lezen in de grondwet niet: met eerbiediging der godsdienstige begrippen van elk erkend kerkgenootschap, maar met eerbiediging van *ieders* godsdienstige begrippen.

»Het is dus te dwaas, dit anders op te vatten dan negatief, onthouding van iets te leeren, wat iemands godsdienstige begrippen kwetst. Er kunnen dus, volgens de grondwet, geene openbare scholen zijn waar iets leerstelligs geleerd wordt, hetwelk niet door allen wordt beleden, zonder onderscheid van kerkgenootschap. Die nu zeggen: dus geen *positief* Christendom, gaan te ver, want de moraal is evenzeer positief als de dogmatiek. Het is een dwaalbegrip, als men de woorden *positief Christendom*, *Christelijk element*, enkel op de geloofsleer laat slaan, waaromtrent verschil is, en niet op de zedeleer, waarover niet zoo wordt getwist.

»Maar verder. Die negatieve zin der grondwet wordt door de geschiedenis zelve van de grondwetsherziening in 1848 bevestigd. Een hoofdpunt van kwestie was de vrijheid van onderwijs. Vele leden waren zeer huiverachtig, om die vrijheid toe te staan. Zij hebben alleen toegegeven, nadat hunne bezwaren door verzekeringen van de Regering waren weggenomen. Die bezwaren hadden hunnen grond in het gevaar, 'twelk door het verleenen van die vrijheid voor het openbaar onderwijs zou kunnen bestaan. Men vroeg dus ook wat eigenlijk door die eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen te verstaan zij? De Regering antwoordde met de woorden, die de vorige spreker heeft aangehaald en die ik niet behoef te herhalen.

»Ik zie hier dus niets anders, M. H., dan het *negative.* Als gij verder wildet gaan, dan zoudt gij geene openbare scholen kunnen oprigten zonder schennis van de grondwet. Ons geacht medelid, de heer *van Lynden*, heeft het toen zelf in de Dubbele Kamer zoo begrepen, toen hij zeide: dat hij de woorden »met *eerbiediging* van ieders godsdienstige begrippen", zoo opvatte, als of daarmede bedoeld werd: *verzwijging* van alle godsdienstige begrippen, een bloot wetenschappelijk onderwijs, zonder eenige opleiding tot maatschappelijke en Christelijke deugden.

»Ofschoon ik dien geachten afgevaardigde dit laatste geenszins toestem, zoo had hij evenwel in zoo verre gelijk, dat men op de openbare school, volgens de grondwet, voortaan hebbe te *verzwijgen* alle godsdienstige begrippen, waarin een ander aanstoot vindt. De heer *van Dam van Isselt* liet daarop volgen, met het oog op 't geen de heer *van Lynden* gezegd had: »Ik vlei mij, dat de bepalingen der wet van 1806, waarin van het aankweeken van algemeene Christelijke *begrippen* (*deugden* zal hij gemeend hebben), besproken wordt, bewaard zullen blijven; en indien men dan zorgvuldig vermijdt, om op de scholen die geschilpunten aan te roeren, welke op de *kerkleer* betrekking hebben, dan meen ik, dat een aldus ingerigt onderwijs tot heil van het openbaar geslacht en in het belang van het Vaderland zal zijn." De Regering deelde in dit gevoelen. »Zij achtte de gelegenheid, om lager onderwijs te verkrijgen, haar pligt, en dien pligt hoopte zij te vervullen, niet met terzijdestelling van de godsdienst, en den diepen eerbied, welken de menschen aan het Opperwezen verschuldigd zijn, maar met eerbiediging van de gevoelens van andersdenkenden, zoodat *alle ouders* hunne kinderen zonder schroom aan het onderwijs op de openbare scholen deel kunnen doen nemen." Toen is, in dit vertrouwen, het wets-ontwerp met 108 tegen 5 stemmen aangenomen.

»Wat volgt hieruit, M. H.? Dat wij moeten vasthouden aan den *negativen* zin der grondwet. Maar hier volgt meer uit. Nu wordt ook het onderwijs, van wege den Staat te geven en waarop ieder burger van den Staat aanspraak heeft, in algemeene trekken in zoo verre bepaald, dat het is een maatschappelijk onderwijs, waarbij van godsdienst of Christendom geen sprake mag zijn, dan in zoo verre dit gepaard kan gaan met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen. In beginsel heeft de Staat slechts één onderwijs voor allen. Dit is ook het beginsel der grondwet. En te regt, want de staatsinstellingen moeten voor allen gelijk zijn. De ingezeten kan niet voederen dat de Staat zijn kind opleide tot Christen of Israëliet; dat de Staat zijn kind leere hoe men denke als Hervormde, als Luthersche of Doopsgezinde. De Staat zorgt door *zijn* onderwijs, dat de kinderen *goede burgers* worden. Wat het lidmaatschap van iemands kerkgenootschap eischt, dat is eene andere vraag, waarop ik terug zal komen. Grondwettig is van ons niet meer te vorderen. Verder te gaan, zou ongrondwettig zijn.

»Dit zou ook zijn *onstaatkundig.* Hoe men ook moge denken over de afscheiding van Kerk en Staat, waar ze in zoo verre gescheiden zijn, zoo als in Nederland, dat er geen heerschende godsdienst meer bestaat, zoo als vroeger; dat aan alle kerkgenootschappen in het Rijk, volgens art. 165 der grondwet, gelijke bescherming wordt verleend, en deze zich, volgens art. 169, zullen houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat, daar zij men voorzigtig, om Kerk en Staat ook afgescheiden te houden in de wederzijdsche regten en verpligtingen. Daar zie men toe wat op ieders territoir ligt, om zoo te spreken. De Staat leidt zijne *burgers* op, de Kerk hare *belijders.* Alle onderwijs, wat iemand als burger noodig heeft, daar heeft de Staat voor te zorgen; wat iemand als godsdienstig belijder noodig heeft, daarvoor zorge de Kerk. Voor den Staat is het onderwijs van maatschappelijk belang; voor de Kerk van godsdienstigen aard. Gij zoudt de regten en pligten van den Staat verkorten, M. H., als gij wildet eischen, dat deze splitsen zou naar de gezindten, om te onderwijzen wat de gezindten gelooven. Evenzeer zoudt gij met uw godsdienstig onderwijs de regten miskennen van de Kerk, want gij zoudt u iets aanmatigen wat alleen de Kerk toekomt. Gij zoudt onstaatkundig handelen, door alzoo wederom Staat en Kerk te vermengen, daar die gescheiden zijn.

»Maar dat onstaatkundige zou nog verder gaan. Zoodra gij op de openbare scholen geeft, niet onderwijs in de godsdienst, want daar wil ik niet eens van spreken, maar opzettelijk godsdienstig onderwijs, dan moet gij inroepen de contrôle van de Kerk. Dan zou de Kerk daarop niet alleen *mogen* maar ook *moeten* toezien. Gij zoudt dus voor uwe staatsscholen een kerkelijk toezigt provoceren. Botsing en verwarring tusschen staats- en kerkgezag zou in dit geval niet te vermijden zijn. Ik voor mij nu, ik begeer mij, als lid van deze Staatsvergadering, niet te mengen in kerkelijke zaken. Ik laat de Kerk gaarne vrij op haar eigen territoir. Maar evenzeer ben ik er bepaald tegen, dat de Kerk zich bemoeije of toezigt oefene omtrent zaken die den Staat aangaan.

»Ik zie, bijkans door geheel Europa heen, eene zekere strekking van de Kerk, of liever van vele harer dienaars, rond en openhartig gesproken, om zich veel te bemoeijen met zaken die den Staat aangaan; bepaald met de zaak van het onderwijs. Geen wonder, M. H., omdat zoo veel daarvan afhangt voor het volgende geslacht, en dus voor de toekomst. De school is een territoir dat gaarne door ieder kerkgenootschap voor zich zelf geëxploiteerd wordt.

»Het moge verre van mij zijn, dat ik de goede bedoeling daarvan miskennen zou. Maar ik zal mij er tegen blijven verzetten, zoo lang ik lid van deze Kamer ben, omdat ik de heillooze gevolgen daarvan voorzie. Heilloos, omdat zoo groote kracht, zoo sterke invloed op het openbaar onderwijs niet door de Kerk, of hare dienaren, kan worden uitgeoefend, of wij maken — zoo als *de Bosch Kemper* ergens heeft aangemerkt — de geestelijkheid tot de hoogste magt in den Staat, die over de meeningen der burgers beslist en de toekomst van het vaderland regelt." En dit niet alleen, M. H., maar wij provoceren een strijd tusschen hen, een naijver, eene wangunst, een *odium theologicum*, die allerverderfelijkst werken zal! En dat door ons toedoen!

»Dat wil ik niet, M. H., vooral in een constitutioneel land, zoo als het onze is, — in een land, zonder heerschende godsdienst, — in een land, waar zoo vele gezindten zijn, — in een land, waar op dit terrein, helaas! reeds twistvuur genoeg ontstoken is, — daar wil ik de openbare school niet gemaakt zien tot eene wapenplaats voor de godsdienstige partijen. Ik geloof dat het herhaald mag worden, wat ik zeide, dat zulks hoogst onstaatkundig zou zijn. Van die ure af, zou zich dagteekenen het verderf en de ondergang van Nederland, verzinkende in den jammerlijken poel van godsdiensttwisten.

»Daarom durf ik zoo iets noemen *anti-nationaal.* Wat is nationaal? Het beroep op petitiën, wier geboorte, althans van vele, in het duister ligt? Zal ik daartegen over stellen de helft der leden dezer Kamer in het vorige jaar, waarbij voorzeker *zij niet* verloren hebben die *niet verder* willen gaan? Geen van beide? Ik zeg, dit is nationaal, dat wij de oogen gevestigd houden op de leuze die in Nederlands banier geschreven staat: *eendragt maakt magt!* Die magt door eendragt te bevorderen, dat is nationaal.

»En nu zoudt gij onze jeugd, reeds van jongs af, op de scholen uiteen doen gaan? Men heeft zelfs durven beweren dat zulks de verdraagzaamheid bevorderen zou. In één geval zou dit denkbaar zijn. Als de kinderen namelijk op de openbare scholen zaten te theologiseren en daar disputt-collegie moesten houden over godgeleerde onderwerpen. Dan ware het beter de jeugd te splitsen en uiteen te doen gaan. Anders niet. Maar als gij ze nu uiteen liet gaan, ten einde op de school ook de leerstellingen van de Kerk te hooren, dan zou er niets kunnen zijn wat meer aanleiding gaf, om reeds in de jeugdige harten de zaden van twist en vijandschap te strooijen tusschen zonen van hetzelfde vaderland. Zij zouden beginnen met elkander scheldnamen te geven, en het zou hun zeer welkom zijn, om, ter zake van het geloof, eene gelegenheid te vinden, zelfs tegen het verbod van ouders, onderwijzers of veldwachters, tot dadelijkheden over te slaan en geregeld straatgevecht met stokken en steenen te houden, zoo als ik ergens te regt heb zien opmerken. Ligt zouden daar verwondingen op volgen, en wat er op volgde bij de kantongeregten, zou de spanning slechts verhoogen. Diezelfde schrijver, van wien ik deze bedenking ontleen, zegt, dat men zou moeten eindigen met eene algemeene opsluiting van de schooljongens. Ik geloof, dat hier veel waarheid in is.

»Maar al kwame het ook niet overal tot de *ultima ratio* van stokken en steenen, gij zult mij toch toestemmen, M. H., vooreerst, dat het nationaal is te beweren, dat *daar* van staatswege één nationaal onderwijs moet zijn, waar slechts ééne natie is, en dat alles wat hierin verdeelt, van staatswege de natie zou verdeelen. Het kind zal het willen weten, waarom het niet dezelfde school mag bezoeken met zijn speelmakker, wiens ouders tot eene andere afdeeling der Kerk behooren. Zoo zal de natie, die nu nog zoo vele gematigde Protestanten en Katholijken telt, al meer en meer ultra-Protestanten en ultra-Katholijken bekomen, die elkander gaarne zouden zien onder het staal van den beul of in de vlammen van den brandstapel!

»Ik houd het er voor, M. H., dat het in onze roeping ligt, de natie niet alzoo uiteen te doen gaan, maar als volksvertegenwoordigers ook in dezen op het terrein van *volkseenheid* te moeten blijven. Neen, bij de toegestane *vrijheid* van onderwijs, ook van bijzonder onderwijs, tevens godsdienstige verdraagzaamheid en liefde te bevorderen, *dat* is nationaal en daarenboven echt godsdienstig, echt Christelijk.

»Men zou mij kunnen vragen, of dan nu de natie sedert en door de wet van 1806 zoo veel verdraagzamer en liefderijker geworden is? Ik erken het, dat de school de verdraagzaamheid niet in het leven kan roepen, als die verdraagzaamheid niet leeft in de maatschappij; als er in de maatschappij mannen zijn, die haar hardnekkig verstoren; als er soms in de Kerk zelve onverdraagzaamheid gepredikt wordt. Maar de school kan toch veel goeds bewaren, wat anders nog meer zou bedorven worden. En als ik van mij zelven uitgaan mag, dan heb *ik* ten minste door de school van 1806 geene onverdraagzaamheid geleerd, noch heb ik haar later in de Kerk gepredikt, noch zal ze hier verkondigen in 's lands vergaderzaal. Evenzeer zou ik het *u* durven vragen, M. H., of gij bij u zelve zulk een verkeerden invloed van de gemengde school hebt ondervonden?

»Ik durf hier bijvoegen, dat het *ondoelmatig* is, met het godsdienstige op de scholen verder te gaan. De Kerk heeft langen tijd een groot gezag *in* en *over* de school gehad. Zij heeft het nog in vele Katholijke landen. Zij heeft het van de Protestantsche zijde nog, bijv. in Denemarken en Engeland. Is het openbaar onderwijs *daar* dan nu zoo veel beter dan *hier*? Het tegendeel is waar. Als het verlangd wordt, dan zal ik het bewijzen. Ook in ons vaderland was het vroeger zoo, dat de heerschende Kerk godsdienstig onderwijs in de school liet geven. Waar is dat op uitgeloopen? De geachte afgevaardigde uit Leiden (de heer *Groen van Prinsterer*) heeft het zelf erkend in zijn »Handboek der Geschiedenis van het Vaderland", dat het uitgeloopen is op »ergerlijk geprevel uit Bijbel en Catechismus, veelal enkel geheugenwerk en doode vorm." (Vierde aflev., 1713—1795; bladzz. 669 en 843).

»Dat onderwijs zou daarenboven op de lagere school altijd zeer onvolledig moeten bijven. En toch zouden de kinderen het ligt voor voldoende aanzien en daardoor nog meer dan anders wegblijven van de catechisatiën bij hunne kerkleeraars. Nog minder doel zou het treffen, bij die groote massa van kinderen uit den minder gegoeden stand, die men zeer veel bedoelt, en waarvan men zegt, dat zij anders niet hooren van God of zijn gebod, als zij het niet in de school vernemen. Welnu, die vernemen dat ook niet in de school, eenvoudig omdat zij er niet komen, en omdat zij er nu nog veel minder zullen komen, daar deze wet evenmin *schoolgeldpligtigheid* als *schoolpligtigheid* bepaalt. Dat getal van meer dan 38,000 kinderen in ons vaderland, meestal uit de minder gegoede standen, die volstrekt geenerlei onderwijs genieten, zal met deze wet spoedig vermeerderen. Ik zal daar in deze discussiën bij een artikel nog op terug moeten komen. Maar wat ik *hier* betoog is alleen dit, dat het voor hen, die men inzonderheid helpen *wil*, niet helpen *zou*, omdat zij in de school niet verschijnen.

»'t Is zoo, niet alle ouders uit de bedoelde standen denken zoo onverschillig. De echter zoo veel belang stellen, dat zij hunne kinderen ter school laten gaan, stellen ook wel zoo veel belang, dat zij ze tevens ter catechisatie bij de godsdienstleeraars zenden.

»Deze laatstgenoemde gelegenheid maakt het ook *onnoodig*, om met het godsdienstige op de openbare scholen verder te gaan. Sommige vergen van die scholen te veel. Wat mag er van worden verwacht? Dat de kinderen er als zijn in eene godsdienstige atmospheer, zoo als *Guizot* heeft gezegd. Daar kan de persoon des onderwijzers veel aan doen. Er is eene zedelijke en godsdienstige openbaring in den jeugdigen mensch, waar de onderwijzer vooral op werken *moet* en zooveel op werken *kan*; dat is *het geweten* des kinds. Laat de onderwijzer dat geweten wakker houden! Er is nog eene andere openbaring, rondom ons, die den jeugdigen mensch *een God* verkondigt. »Want zijne onzienlijke dingen — zegt Paulus — worden, van de schepping der wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien, beide Zijne eeuwige kracht en goddelijkheid, opdat zij niet te verontschuldigen zouden zijn." Laat de onderwijzer daarop doen letten!

»Ik vraag mij af, zeide *Destriveaux* in de Belgische Kamer, bij de discussie over het middelbaar onderwijs, in 1850, ik vraag mij af, als het kind begint te stamelen, als zijn geest zich begint te ontwikkelen, is er dan niet menig huisgezin, waar men leert aan het kind, dat het *hen* lief hebbe, aan wie hij het levenslicht verschuldigd is; waar de moeder in haren eenvoud spreekt tot het kind van *onzen lieven Heer*? Ik houd van die taal: *onzen lieven Heer!* Als de mond van de moeder zoo spreekt tot het hart van het kind, dan komt er een gevoel van godsdienst in. Dit worde vervolgd door den onderwijzer; maar het spreken over theologische leerstellingen, dat blijve overgelaten aan den godsdienstleeraar."

»Het is waar, M. H., als de onderwijzer zoo ver gaat, dan voldoet hij aan zijne roeping, om den grond vatbaar te maken en te houden, waarin de godsdienstleeraar verder het zaad van Gods bijbelwoord kan zaaijen. En deze zal dit doen, als hij gehoorzaam is aan het bevel des Heeren: »gaat heen, onderwijst alle volkeren." Deze zal de armen opzoeken en tot hen zeggen: »ziet, het volk dat in duisternis zat, heeft een groot licht gezien, u wordt het Evangelie verkondigd!"

»Ik weet het wel, dat men vragen kan, gelijk gevraagd is: of het dan ook niet noodig is, dat er op school uit den Bijbel worde gelezen: dat er gesproken worde van Christus, als den Zaligmaker? Wat het eerste betreft, ik wil niet in alle deelen tegenspreken, wat de Regering zegt, in hare laatste beantwoording op bladz. 33. Ik zal het bij de wet niet gebieden, noch verbieden, maar het oog houden op alinea 2 van art. 194 der grondwet en op alinea 2 van art. 22 van dit wets-ontwerp. Maar bovendien zij men toch voorzigtig. De heer *van den Ende* heeft zelf ergens aangemerkt: »is er

..n de wereld, ten aanzien van welks gebruik door men de grootste behoedzaamheid en zorgvuldigheid ..de in acht te nemen: het is de Bijbel." Er zou .., M. H., op dat *lezen* een *uitleggen* moeten volgen. ..n hoeveel aanleiding dan, dat men van staatswege den onderwijzer godsdienstige stellingen liet mededeelen, door menig ander voor verkeerd en valsch gehouden. Nog daargelaten de moeijelijkheid van de keuze der plaatsen die men leest.

» Verder geloof ik niet dat het iemand ergeren zou indien op Christus *als voorbeeld* werd gewezen; zelfs den Israëliet niet. Maar ik geloof niet, dat gij allen, M. H., het bijv. aan *mij* zoudt toevertrouwen, als ik het aan de jeugd van alle gezindten verklaren zou wat eigenlijk Christus als *Verlosser en Zaligmaker* beteekent. Zoo *ik* evenmin aan iederen onderwijzer. Dan zou ik eerst moeten weten, hoe hij er zelf over dacht. Neen, ik houd het er voor, met *de Bosch Kemper*: » dat wij niet verder kunnen gaan op de openbare scholen, dan het kind zijne onvolkomenheid, zijne gebreken, zijne zonden te doen gevoelen en behoefte, levendige behoefte naar godsdienst in zijn hart op te wekken. Het onderwijs *in de godsdienstleer zelve* behoort niet tot de school, maar tot de kerk." Ik kan hier nog bijvoegen, M. H., dat de onderwijzers de jeugd bijzonder zouden kunnen aansporen en opwekken, om naar de catechisatiën te gaan, die voor haar bij de godsdienstleeraars bestemd zijn, gelijk ik weet, dat op sommige scholen met vrucht geschiedt.

» Houdt het mij ten goede, M. H., dit punt omtrent het *noodige* of *onnoodige* om verder te gaan, is van te veel belang, om de duidelijkheid aan de kortheid op te offeren. Het wordt den voorstanders der gemengde school niet voor den eersten keer tegengeworpen, dat zij Christelijke deugd willekeurig scheiden van Christelijk geloof; dat men de deugd, als vrucht, niet zal plukken, zonder den wortel, het geloof; dat men de godsdienst als steun aan de deugd ontnemende, dus eigenlijk onwillekeurig komt tot eene *godsdienstlooze school.*

» Ik moet tegen dat beweren opkomen. De twee grondwaarheden van *alle* godsdienst, van *alle* godsdienstig geloof, dat er een God is, — die als vader en regter acht op ons geeft, en dat er een leven na dit leven is, waar het goede wordt beloond en het kwade gestraft; die twee grondwaarheden, die de voornaamste steun der zedelijkheid zijn, zij mogen en moeten ook op elke gemengde school, bij alle opwekking tot Christelijke deugd voor oogen worden gehouden; en zij kunnen dat, zonder dat iemand zich bezwaard zal gevoelen. Met die twee grondzuilen van alle geloof, dat van de ouders op de kinderen overgaat, als van geslachte tot geslachte, met die grondzuilen in het harte, zal de jeugd zoowel op hare gezindheid als op de uitwendige daden letten; zal de kiem van berouw, van verbetering en van kracht tot deugd, ook bij beproeving en miskenning, bij haar worden gelegd.

» Als deugd en zedelijkheid worden opgewekt door een beroep op God en de eeuwigheid, ik verzeker u, dat daarmede reeds veel gedaan kan worden. Wilt gij een voorbeeld, dan wijs ik u op *Paulus* voor *Felix*. Zeker heeft de Apostel den landvoogd meer verkondigd; maar » als hij handelde van regtvaardigheid en matigheid en toekomend oordeel, *Felix*, zeer bevreesd geworden zijnde, antwoordde: voor dit maal ga heen, en als ik gelegen tijd zal hebben bekomen, zoo zal ik u tot mij roepen." Het kind moge er in de school niets meer van hooren, dan dat er eens vergelding is, meer behoeft in de school niet gezegd te worden, want dan rijst de weêrklank op in zijn eigen geweten; misschien kan hij er bijvoegen: mijne ouders zeggen dat ook; op de catechisatie leer ik dat ook; en hij zal niet zoo spoedig zeggen met dien Romein: » voor ditmaal ga heen!"

» Denkt daarom niet, M. H., dat ik de natuurlijke godsdienst als voldoende voor de jeugd beschouw; dat ik meenen zou, zij kunnen de geopenbaarde godsdienst missen. Maar even als die gemelde grondwaarheden de hoofdzuilen zijn voor de natuurlijke en geopenbaarde godsdienst, zoo is er immers ook tusschen natuurlijke en geopenbaarde geen strijd. 't Is alleen dat wij meer vinden in de bijzonder geopenbaarde, vooral in de Christelijke. Nu wensch ik op de lagere school de aarde toebereid te zien, om de geopenbaarde, de Christelijke godsdienst, te kunnen ontvangen uit eene hand die bevoegd is om goed zaad in die aarde te strooijen; en die *bevoegde* hand is die van den godsdienstleeraar. Ik laat het over ter beoordeeling aan elken onpartijdige en deskundige, of het niet beter is, dat de onderwijzer op de lagere school zich hierbij bepaalt, dat hij de harten der jeugd ontvankelijk maakt voor het zaad des Evangelies, dan dat hij het zelf uitstrooit, misschien hier of daar op eene wijze die de godsdienstleeraar liever anders had gezien. Het eenige, wat de tegenstanders der gemengde school hier tegen kunnen zeggen, is dit: dat het *niet genoeg* is; zij kunnen niet zeggen, dat het *verkeerd* is.

» 't Is *niet verkeerd;* de jeugd ontvangt geene verkeerde begrippen. Maar *niet genoeg* zou het zijn, als er geene godsdienstleeraars of catechisatiën in ons land bestonden. Maar als nu de jeugd op de lagere scholen wordt opgeleid, gevormd en geschikt gemaakt, en als zij daar wordt aangemoedigd om het leerstellig onderwijs bij de godsdienstleeraars te ontvangen, dan is de beschuldiging evengezegt als onverdiend, dat de gemengde scholen *godsdienstlooze scholen* zouden zijn. Wel *in den kerkelijken zin*, in zooverre daar geene leerbegrippen worden verkondigd, aan bijzondere kerkgenootschappen eigen. En dit is ook juist de reden, waarom sommigen het woord godsdienstloos op de gemengde scholen hebben toegepast, omdat zij niets voor wezenlijke en echte godsdienst houden, dan 't geen hunne eigene Kerk gelooft. 't Is eene verwarring van begrippen, onwillekeurig of opzettelijk: dat staat niet aan mij om te beslissen.

» Het zijn dus geene godsdienstlooze scholen, zoolang nog deugd en zedelijkheid tot de godsdienst behooren; zoo lang daar nog mag worden gebouwd op de grondslagen van alle geloof, het geloof aan God en aan de eeuwigheid; zoolang daar bovendien op het voorbeeld van Christus mag worden gewezen; een voorbeeld, rein en smetteloos. Maar het zijn, om mij zoo uit te drukken, *kerkelooze scholen*, en zoo moeten ze zijn. Want ik herhaal wat ik hier in den vorigen herfst heb gezegd: » komt de kerk *in* de school, dan komt de kerk ook *over* de school en de school *onder* de kerk." Dan wordt alle karakter van openbare scholen, van staatswege, voor een land, waar geene heerschende godsdienst is, te niet gedaan.

» *Onnoodig* is het, verder te gaan, zelfs ook met het oog op de Israëlieten. Voor zoover hunne scholen inrigtingen zijn voor *godsdienst-onderwijs*, liggen zij buiten de grenzen van dit wets-ontwerp. Volgens het koninklijk besluit van den 10den Mei 1817, kan daar het maatschappelijk onderwijs bij het godsdienstige worden gevoegd en werd die *godsdienstige school* tevens voor zooverre aangemerkt als *openbare lagere school.* Als ik wel zie, dan zal het, met de grondwet in de hand, en ook met dit ontwerp, als het wet geworden is, moeijelijk zijn, die vermenging anders dan bij wijze van exceptie vol te houden. Tegen exceptie op godsdienstigen grond heb ik deze zwarigheid, dat die grond, eens toegestaan, bij consequentie dezelfde aanspraak geeft aan de verschillende Christen-belijders onderling, of de Israëliet wierd bevoorregt bij voorbeeld boven den Afgescheidene enz.

» Drie wegen blijven hem nu openstaan voor het maatschappelijk onderwijs: òf de openbare gemengde school, òf eene bijzondere, òf huisonderwijs. Hij heeft daar niet genoeg aan, dat is waar. Welnu, ook voor hem is er dan gelegenheid, voor zooverre zijne kerkelijke inrigting dat medebrengt, tot afzonderlijk godsdienstig onderwijs. En in zooverre dit onderwijs voor hem gepaard moet gaan met grootere kosten, door het aanleeren b. v. der Hebreeuwsche taal, dan zie ik niet, waarom hem door den Staat niet in de kosten mag worden te gemoet gekomen. Die tegemoetkoming is echter niet *hujus loci*, niet bij deze wet, maar zoo als mij voorkomt, op den weg van dat departement van eeredienst, waaronder de Israëlieten begrepen zijn, en hetwelk deze zaak met het Israëlietisch kerkbestuur kan regelen. Dit is, naar mijn gevoelen, het eenige zuivere standpunt. Wil men anders, dan moet men exceptie maken.

» Eindelijk het laatste punt, M. H.: verder te gaan, zou *schier onmogelijk* zijn. Vooreerst wat betreft Christelijke volksscholen met Israëlietische daarnevens. Men zou dan op die Christelijke volksscholen verder willen gaan dan opleiding tot Christelijke en maatschappelijke deugden, omdat er, zoo als de geachte afgevaardigde van Leiden (de heer *Groen van Prinsterer*) hier eens gezegd heeft, geene Christelijke zedekunde is zonder bijbelsche leer. Dus iets *leerstelligs* moet er op die volksscholen zijn, en dat leerstellige moet zijn van dien aard, dat alle Christenen er genoegen in nemen.

» Ik wil mij nog wel meer beperken en alleen zeggen, dat alle Protestanten er genoegen in moeten nemen. Dan stel ik de Roomsch-Katholijken ook afzonderlijk. Gij ziet, ik moet dan wel de drieledige splitsing nemen. Maar dan kom ik terug op de vraag, die ik hier den 4den December l.l. gedaan heb: » wie kan of durft bepalen, specifiek bepalen, welke die algemeene leerstellige punten zijn: en niet alleen *welke* die punten zijn, maar ook *hoe* men *ze* behandelen moet?" Ik zal het antwoord verwachten.

» Bij herhaling is ook te kennen gegeven, dat men niet verlangt *gezindheidsscholen, maar scholen bruikbaar voor de gezindten.* Dit laatste is juist *mijn* verlangen ook; maar de openbare scholen zullen niet bruikbaar voor de gezindten zijn, zoodra er iets leerstelligs onderwezen wordt. Dan zal men tot gezindheidsscholen moeten overgaan om ze bruikbaar te maken. Dat verlangen zou dus toch op gezindheidsscholen uitloopen.

» Ik geloof dat ik zulk een resultaat uit de eigen woorden van den geachten afgevaardigde van Leiden (den heer *Groen van Prinsterer*) bewijzen kan. Ik stel er natuurlijk veel belang in om naauwkeurig te weten, niet slechts wat door hem wordt *afgekeurd*, maar ook wat door hem wordt *goedgekeurd* en *eigenlijk verlangd.* De punten. Dit laatste meen ik gevonden te hebben in het 1ste deel van zijne » Adviezen," de noot op bladz. 34. Daar lees ik:

» » Het besef van Gods heiligheid, het gevoel van zonde, de behoefte aan een Verlosser, de dankbaarheid aan Hem, die zich voor ons in den dood overgegeven heeft, de zucht om Hem te belijden en te dienen, de onmisbaarheid eener verandering van het booze hart, de onmogelijkheid om zonder liefde tot den Heer in Zijn koningrijk opgenomen te worden, de zekerheid eener eindelooze straf voor degenen die Hem hebben versmaad; ziedaar wat (onder gemeenschappelijk aanroepen van God en Christus' naam, om den bijstand van den Heiligen Geest) ook in het jeugdige, ook in het kinderlijke verstand en hart kan en moet worden geprent. Hiertoe moet Christelijke bijbellezing, bijbellezing door iemand die zelf met hart en ziel het Evangelie aangenomen heeft, dienstbaar worden gemaakt."

» Hier vinden wij dus specifiek de punten aangegeven. Omtrent het bijbellezen heb ik reeds mijn gevoelen gezegd. Maar hoe zal al dat andere zóó worden geleerd en uitgelegd, met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen? Ik zou bijv. kunnen vragen — en dit zijn geene casuïstische vragen, want zij vloeijen onmiddellijk voort uit hetgeen de heer *Groen* zegt, dat in het kinderlijk verstand en hart *kan* en *moet* worden geprent, — ik zou kunnen vragen: wie is die Verlosser? God of geschapen? — wat hebben wij aan Zijn dood te danken? — waartoe was die dood noodzakelijk? — hoe wordt het booze hart veranderd? — in hoeverre is het boos reeds van nature of door afval, verbastering, en eene zee van vragen die daaruit voortvloeit: — wat is te verstaan door des Heeren Koningrijk, — van de eindelooze straffen, — van den H. Geest, Zijn wezen, Zijn bijstand, Zijn invloed, Zijne werking? Kan dat alles door den onderwijzer op de openbare school worden geleerd en uitgelegd met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen?

» Dat gaat niet, M. H., waarlijk, het gaat niet. Zóó onbekend met theologische kwestiën ben ik niet, of ik durf dit zeggen. Er zal eene Babel van verwarring komen in iets, wat ieder naar zijn subjectief oordeel eenvoudig schijnt. Eenvoudig schijnt: waarom? Omdat *hij* het gelooft? *Hij* gelooft het; dus dat is *het ware!* Maar waar blijft de algemeene toestemming? Neen, het kan onmogelijk anders of zulke scholen zouden zich dan in *gezindheidsscholen* moeten splitsen. Maar hoe dan nu? Ik heb er reeds dienzelfden 4den December l.l. op gewezen: » dat men, in het geval van splitsing, de gewetensvrijheid of geloofsbezwaren niet naar het getal mag afmeten, en schenken die vrijheid facultatief ergens ter plaatse aan de meerderheid, maar weigeren die aan de minderheid." En waar blijven wij dan, of liever, waartoe zouden wij geraken?

» Ons geacht medelid de heer *Schimmelpenninck van der Oije* heeft ons in eene medegedeelde nota te regt herinnerd, dat men nevens de *Roomsch-Katholijken* ook nog vindt de *Clerezy* of *Jansenisten*; bij de *Lutherschen* de oude en nieuwe, namelijk de zoogenaamde *Herstelden* en de *Evangelischen*; bij de *Hervormden* allerlei schakeringen; daarenboven *Doopsgezinden* en *Remonstranten*; zelfs bij de *Israëlieten twee* partijen, met verschillende zienswijze in het leerstellige. Als de Staat voor die allen scholen leveren zal, bruikbaar voor die gezindten, in dien verstande, dat daar iets leerstelligs onderwezen worden zal, dan ben ik, met al mijne zucht om verdraagzaam te zijn en niemand te veroordeelen of te verkettеren, geheel ten einde raad.

» Zoo iets ware misschien mogelijk in landen, waar eene heerschende godsdienst is en waar de andere gezindten zich naar de heerschende kerk moeten voegen en schikken, gelijk ook hier vóór 1795 het geval was; maar nadat die eenmaal afgeschaft is, blijkt de zaak schier onmogelijk. Dan verwart men de tijden en omstandigheden, en men plaatst zich op een standpunt dat niet houdbaar is; dat zelfs met geweld naauwelijks, zoo nog maar naauwelijks, zou te hernemen zijn. Dat in Nederland *nooit* hernomen wordt!

» De heer *Schimmelpenninck* heeft nog op eene andere bijzonderheid indachtig gemaakt, die, met eenige zucht tot consequentie, wel overweging verdient. Indien wij verder gingen, hoe moeten wij dan handelen met *middelbaar en hooger onderwijs?* Ik zal niet herhalen, wat de geachte afgevaardigde daaromtrent (bladz. 17 enz.) geschreven heeft. Maar ik mag er u op wijzen, wat inderdaad bijv. in België met het middelbaar onderwijs gebeurd is, blijkens de » Discussion Belgique sur la loi d'instruction moyenne", in 1850 gehouden. Ook zal nog niemand vergeten zijn, met welke moeijelijkheden daar het hooger onderwijs te worstelen heeft. En ik mag er bijvoegen, dat het geheele onderwijs, met zijne drie takken van lager, middelbaar en hooger, in mijne oogen niets anders is, dan ééne keten met drie groote schakels. Zoodra men op ééne van die schakels *slaat*, dan wordt de trilling langs de geheele keten gevoeld.

» Wanneer ik dit alles overweeg, M. H., dan moet ik in gemoede verklaren, dat ik er gevaar, groot gevaar in zie, niet alleen voor de zaak van het onderwijs, maar ook voor de rust en het belang van ons gemeenschappelijk vaderland, indien wij in dit beginsel verder gingen. Daarom spreek ik in geenen deele tegen de godsdienst of tegen eenige Kerk. Ik laat elke Kerk staan *naast* de school, en hoe ijveriger, hoe naauwgezetter, hoe getrouwer alle godsdienstleeraars de jeugd onderwijzen in hunne godsdienstleer, des te aangenamer zal het mij zijn. Maar elk blijve daarmede op eigen territoir. Men trede niet over op het neutrale grondgebied der openbare gemengde staatsschool.

» Ik heb allen eerbied voor de gezindheid en bedoeling van hen, die met mij in gevoelen hieromtrent verschillen. Maar evenzeer blijf ik overtuigd, dat zij in eene noodlottige dwaling verkeeren, en dat zij den eigenlijken aard en het wezenlijke karakter van openbaar onderwijs, zoo als dit in Nederland *van staatswege* kan gegeven worden, miskennen of voorbijzien.

» Ik heb mijne zienswijze openhartig en, naar ik meen, bescheiden medegedeeld. Des te spoediger heb ik dit gedaan, omdat de geachte afgevaardigde van Leiden, de heer *Groen*, hier in eene der laatste zittingen (den 26sten Mei), het vermoeden scheen te koesteren, als of sommige leden liever zouden willen schuilen achter de verborgenheid, die ons persoonlijk gevoelen in de afdeelingen eenigzins voor het oog des volks bedekt, dan hier openlijk in de discussie voor dat gevoelen uit te komen. Ik zeg opzettelijk *scheen* te koesteren. Voor dien *schijn*, op zijn zachtst gesproken, vind ik grond.

» Die geachte spreker toch zeide: » ééne discussie beteekent meer dan wanneer tienmaal de zaak in de afdeelingen gebragt wordt. Dan is men veel meer genoodzaakt tot preciseren en formuleren van hetgeen men verlangt." Dit stem ik toe, M. H. Maar nu verder. » Dan houdt het *incognito* op en is iedereen, althans tot stemmen, verpligt." Ook waar, ten minste als men niet de zaal verlaat. Maar dat woord *incognito* staat in het *Bijblad* cursijf, en daar ik den geachten spreker houd voor iemand, die dit in zulk eene phrase niet zonder bedoeling zal hebben gedaan, zoo heb ik mij, als lid der Kamer, dit aangetrokken.

» Neen, M. H. Niet van zoodanigen aard is ons gevoelen, dat wij het niet rondborstig, zonder *incognito*, zouden durven te kennen geven, ten aanhoore van het gansche Nederlandsche volk! Ik voor mij schaam mij nooit de belijdenis der waarheid, van 't geen ik voor waarheid houd. Ik zal mijne stem nooit laten afhangen van den meerderen of minderen bijval, dien ik buiten de Kamer mogt hebben te wachten. Ik zal die stem laten afhangen, niet van wenken mijner kiezers, noch van het volk, dat achter de kiezers staat, maar van mijn eigen geweten. Daarom heb ik voor mij zoo spoedig het woord gevraagd, om mijn gevoelen omtrent dit punt te openbaren."

De heer *van der Veen* wijst op de noodzakelijkheid van eenheid in het onderwijs. Hij wenschte, dat hetzelve geheel van staatswege bekostigd kon worden, opdat men te dezen aanzien niet afhankelijk zij van de verschillende inzigten der gemeente-besturen; het groote voordeel daarvan zou zijn, dat het onderwijs geheel kosteloos verkrijgbaar was. Ook verlangt hij schoolpligtigheid. Hij acht het ongerijmd, met het beginsel der gemengde school, tevens dat van subsidie voor bijzondere scholen aan te nemen. Hij zou dan ook medewerken om art. 22 te doen intrekken, en, indien dit mislukken mogt, tegen het ontwerp stemmen.

De heer *van Lynden* verklaart, te behooren tot die minderheid, welke het voorgestelde bevredigingsmiddel heeft aangemerkt als de vrucht van onopregtheid en misleiding. Het vooruitzigt op subsidie voor bijzondere scholen moge dezen of genen eenvoudige gerustgesteld hebben, — hij acht dit niets dan schijn; in wezenlijkheid geeft het niets. Het toegeven aan de eischen der meerderheid, zoo als dit Ministerie zulks gedaan heeft, acht hij niet bestaanbaar met de onafhankelijkheid en waardigheid der Regering. Ten slotte verklaart hij, liever geene regeling van de zaak van het onderwijs te willen, dan eene slechte regeling, zoo als het ontwerp, zijns inziens, behelst.

De heer *van Deinse* beschouwt de voordragt als voldoende aan de eischen der grondwet en als kunnende strekken om het land, ten opzigte van de gewigtige zaak van het onderwijs, uit eene onzekere toekomst te helpen. Het beginsel der gemengde school en der opleiding tot christelijke en maatschappelijke deugden, waardoor alle kinderen als broeders vereenigd, in liefde en verdraagzaamheid zullen worden opgevoed, keurt hij allezins goed. Hij zou echter de vrijheid tot oprigting van bijzondere scholen niet afhankelijk gemaakt willen hebben van voorafgaand verlof. Ook wenscht hij het beginsel van schoolpligtigheid in de wet te hebben opgenomen; daardoor wordt geen inbreuk op de persoonlijke vrijheid gemaakt.

De heer *de Poorter* beklaagt zich over het intrekken van het subsidie aan de onderwijzers in Noord-Braband. Hij meent dat die provincie behandeld wordt als een wingewest, door het regt van den sterkste vermeesterd. Hij wenscht dat in de onderhavige wet een artikel worde opgenomen, even als het in de grondwet voorkomende, waarbij aan de leeraars der verschillende godsdienstige gezindheden het behoud hunner tractementen enz. verzekerd wordt. Hij zal welligt een amendement in dien geest voorstellen, maar, als de zaak blijft, zoo als de Regering haar voorstelt, zal hij, wat ook gebeure, tegen het ontwerp stemmen.

De verdere beraadslaging wordt daarna bepaald op morgen.

*Zitting van Dingsdag den 30sten Junij.*

Aan de orde is de voortzetting der algemeene beraadslagingen over het ontwerp van wet tot regeling van het lager onderwijs.

De heer *Nolthenius* acht het van zijn pligt, om ten aanzien van dit hoogst gewigtig onderwerp zijn gevoelen kenbaar te maken. Hij laat de politieke kwestie geheel ter zijde, maar bepaalt zich tot het godsdienstig element, en doet daarbij uitkomen, dat overdrijving in den godsdienstigen strijd over dit onderwerp gaandeweg tot onverdraagzaamheid heeft geleid en dat daarbij een eerste vereischte van godsdienst is over het hoofd gezien: liefde voor den naaste. Als hij ziet dat art. 191 der grondwet, bij het onderwijs van Staatswege te geven, als vereischte stelt: eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen, dan moeten die woorden in een negativen zin worden opgevat, dat wil zeggen: dat zij ten doel hebben om geene andere gezindten te kwetsen, een stelsel van stilzwijgen en algemeenheid, en de spreker is het daaromtrent dan ook geheel eens met den heer *ten Cate.* Hij voegt er bij, dat dit stilzwijgen of die algemeenheid is een noodwendig gevolg van de absolute afscheiding van Kerk en Staat.

Hij aarzelt niet den Staat in abstracten zin onchristelijk en zelfs ongodsdienstig te noemen, zonder dat daarom de natie onchristelijk of ongodsdienstig is. Hij wil godsdienstin hebben ontwikkeld naar een algemeen begrip. De Bijbel is, als schoolboek, voor kinderen van 6 tot 12 jaren niet geschikt, maar niets belet daarom, om, mits het leerstellige ter zijde latende, uit dat boek al die lessen en voorbeelden mede te deelen, die voor elk nuttig zijn; het verdere dus overlatende aan de onderwijzers en godsdienstleeraars. Alles hangt ten deze af van het beleid des onderwijzers. De vaderlandsche geschiedenis kan zeer goed op de gemengde school worden medegedeeld en verhaald, zonder op godsdienstig terrein te komen. En zoo niet, dan ligt het alleen aan onwil of ongeschiktheid van den onderwijzer. Alles hangt hier af van de methode en van de vraag, of men eenzijdig zal wezen en voor eene enkele rigting voorliefde hebben. Als hij dus als regel verlangt de gemengde school voor het openbaar onderwijs, dan wil hij echter ten opzigte der Israëlieten niet aan dien algemeenen regel vasthouden. Men zou voor hen des noods van dien regel kunnen afwijken. Des noods, maar ook geen stap verder. Want er zouden anders nog meer afscheidingen kunnen ontstaan, en daaruit aankweeking van godsdiensthaat, ten nadeele van het vaderland. Ten slotte dringt de spreker op schoolpligtigheid aan. Hij wil die hebben ingevoerd, deels door eene kleine schoolbelasting, of bij bedeelden door andere maatregelen.

De heer *Mackay* geeft te kennen, dat de proef der gemengde school mislukt is, terwijl men langzamerhand meer en meer behoefte aan bijzondere scholen gevoelde. Hij bestrijdt de meening, dat het godsdienstig onderwijs aan de ouders of kerkleeraars zou moeten worden overgelaten. Hij verdedigt uit verschillende oogpunten de gesplitste scholen, zoowel om de eerbiediging van het geweten, als ook tot bevordering zelfs der openbare school, want deze zal dan eerder tegen de bijzondere scholen kunnen concurreren. Hij bestrijdt de goede werking der vorige wet, als bevorderende verdraagzaamheid. Hij wenscht geen verdraagzaamheid of denkbeeldige eenheid, ten koste van Bijbel en volkshistorie. Beter zal tot verdraagzaamheid leiden, dat men ieder geeft wat hem toekomt.

De heer *Gevers Deynoot* betreurt, dat bij de zoo gewigtige zaak van het onderwijs, zich partijschap gemengd heeft. Hij was immer een voorstander der wet van 1806. Hij erkent dat volgens art. 194 der grondwet, de regeling van het onderwijs herziening vereischt, maar hij had gewenscht, dat die regeling meer op het bestaande ware gebaseerd. Hij bedankt evenwel de Regering voor vele practische verbeteringen; doch tegen het zoogenaamde verzoeningsmiddel moet hij zich verklaren. Hij brengt verder eenige bezwaren in het midden, o.a., dat in deze wet geen exceptionele bepaling voorkomt voor de Israëlieten. Hij had ook gaarne gezien, dat in het ontwerp eene bepaling aangaande de schoolpligtigheid ware opgenomen; enz.

De heer *Blout van Soeterwoude* ontwikkelt de meening, dat het petitionnement van het vorige jaar de vrucht van vrije beweging was. Verder geeft hij den wensch te kennen tot splitsing der scholen, tusschen Joden en Christenen en facultatieve splitsing tusschen de overige gezindheden. Het tegenwoordige ontwerp geeft echter eene bedriegelijke leus.

De heer *Bosscha* geeft te kennen, dat het ontwerp, wat de algemeene strekking betreft, zijne goedkeuring kan wegdragen.

De heer *Groen van Prinsterer* vraagt: » zal de hoofdgedachte van het wets-ontwerp bijval vinden bij de meerderheid?" en: » zal de wet tot stand komen?" Het eerste acht hij twijfelachtig, en ten aanzien van het laatste, eene teedere vraag, heeft hij twee opmerkingen: ten eerste, dat men niet mag vergeten het feit der persoonlijke tusschenkomst van den Koning ten vorigen jare; en ten tweede, dat verder de naam des Konings niet meer in de discussie mag worden gemengd, omdat, na de aanvaarding van het Ministerie door de tegenwoordige bewindsmannen, al het verdere enkel ministerieël werk is, en alleen onderworpen aan de ministerieële verantwoordelijkheid.

De voortzetting der beraadslagingen wordt bepaald op morgen.

Te *Groningen*, bij de Erven C. M. VAN BOLHUIS HOITSEMA.

pen schoten eenige mannen toe. KARS VAN ROMEN begaf zich oogenblikkelijk gekleed te water, doch konde hem en evenmin zich zelven redden, waarop RUDOLF DIJKEMA, die ook inmiddels was aangekomen, beproefde beiden te redden, hetwelk hem door krachtsinspanning mogt gelukken.

— Door de rijksveldwachters RENNES en MARWITZ is in den nacht van Maandag op Dingsdag gearresteerd en gevankelijk naar Winschoten overgebragt de persoon van M. D. DIK, wonende te Veendam. Het is gebleken, dat deze persoon aan J. E. NIELAND te Stadskanaal had ontvreemd een zilveren oorijser met gouden stiften, eene korenschaal, benevens eenige kleedingstukken.

## Gemeenteraad van Groningen.

*Zitting van Woensdag den 1sten Julij.*

Aanwezig: de heeren SLOT, TRIP, OUDEMAN, MULLER, v. ITTERSUM, DOORNBOSCH, DE SITTER, CREMERS, MESDAG, EDELINCK, SWAAGMAN, V SWINDEREN, MEIJER, GEERTSEMA, DOMMERING, v. HEIJNINGEN BOSCH, WICHERS, QUINTUS en v. IMHOFF.

De volgende zaken worden behandeld:

1) *Uitloting van tien nommers van de geldleening van* 1838, iedere aflossing ten bedrage van *f* 500. De getrokken nommers zijn, 9, 18, 34, 36, 38, 43, 61, 72, 85 en 86. Van de geldleening van 1846 worden 2 nommers uitgeloot, zijnde no. 8 en 152; alsmede 1 van de geldleening van 1854, namelijk no. 27; de aflossingen van de beide laatste geldleeningen bedragen ieder *f* 1000.

2) *Rapport van burg. en weth. op een rekest van* J. FRIJBORG, hetwelk ter visie heeft gelegen. — De heer v. ITTERSUM deelt zijne bedenkingen mede tegen het rapport der commissie en betoogt punt voor punt de billijkheid en het regt voor den aannemer, dat er ten minste 26 dagen moeten afgetrokken worden van de 60, waarvoor hij als boetvallig beschouwd wordt, n.l. 8 Zondagen, waarop hij niet kon en mogt nawerken, terwijl in het bestek bepaald is, dat voor ieder dag nawerken boete betaald moest worden; 9 dagen voor den meerderen tijd, dien de aannemer heeft noodig gehad, ten gevolge van de verandering in het bestek omtrent de leggers, waaromtrent de commissie zelve erkent, dat er meer tijd aan heeft moeten besteed worden en welken langeren tijd zij zelve op 9 dagen stelt. Vervolgens stelt spr. nog 9 dagen voor den meerderen tijd, dien den aannemer de verandering der doorvaartswijdte van 7¼ op 8 el heeft gekost en waaromtrent spr. twijfelt, of er wel door de commissie persoonlijk een accoord met den aannemer gemaakt is. De aannemer ontkent zulks, en hij voor zich ziet geen reden, waardoor de aannemer had kunnen gedrongen worden om zonder eenige reden op zich te nemen meer werk, dan waartoe hij verpligt was volgens het bestek, in denzelfden tijd te verrigten. Deze 26 dagen moeten dus z. i. in allen gevalle van de 60 dagen afgetrokken worden, en indien nu de commissie blijft bij den geest in haar rapport ontwikkeld, om uit overweging van billijkheid en gebrek aan ondervinding van den aannemer de helft van de boete te remitteren, en men daarbij in aanmerking neemt, dat de aannemer reeds *f* 600 schade heeft bij dit werk, dan moet de helft genomen worden van de 60 dagen, nadat daarvan 26 zijn afgetrokken en dan is zijne slotsom, dat er zoo weinig dagen boete overblijven, dat hij den aannemer geheel zoude wenschen vrij te stellen van de boete.

De heer TRIP doet opmerken, dat men den aannemer niet van boete mag vrijspreken, tenzij daarvoor redenen bestaan, en aangezien men nu daarvoor de in het rapport opgegevene, door den vorigen spr. bijgebragte redenen heeft gevonden, heeft de commissie voorgesteld de helft der boete kwijt te schelden. Na vooraf de aandacht gevestigd te hebben op de moeiten en last, welke de aannemer van dit werk veroorzaakt heeft, licht spr. de verschillende door den vorigen spr. behandelde punten nog nader toe en toont aan, dat men juist door die als redenen van verschooning aan te nemen tot het voorstel gekomen is om de helft der boete af te trekken.

De heer MULLER herhaalt, dat de gronden door den heer VAN ITTERSUM aangehaald aan de commissie aanleiding gegeven hebben om te adviseren de helft van de boete van 60 dagen af te nemen en dat zij dus roijaler is geweest dan de heer VAN ITTERSUM, die slechts 26 dagen berekent. Ten opzigte van de vraag van den heer v. ITTERSUM, of er persoonlijk een accoord met den aannemer gemaakt is omtrent de veranderde doorvaartswijdte, verklaart hij, dat de opzigter SCHEEPERS in last had zulk een accoord met den aannemer te maken onder voorwaarde, dat hem geen verlenging van tijd zou worden verleend en dat deze hem berigt heeft, dat FRIJBORG hem beloofd had zich daaraan te zullen houden. Hij doet den raad opmerken, dat deze verpligt is geloof te hechten aan de verklaring zijner ambtenaren, zoolang niet het tegendeel gebleken is. Doch ook al had hier het tegendeel plaats, dan is er toch nog door de commissie gehandeld naar den wensch van den heer v. ITTERSUM, die tot een afslag van 26 dagen komt, terwijl de commissie voorstelt 30 dagen af te trekken.

De heer v. ITTERSUM beantwoordt de vorige sprekers en wijst nog nader aan, hoe het zelfs uit de woorden van den heer TRIP blijkt, dat de aannemer niet zoo bekend is geweest met dit soort van werk, en verder, dat er in vele opzigten van het bestek is afgeweken, zoodat men geen regt meer heeft, om de voorwaarden daarvan in volle mate toe te passen en zich daaraan streng te houden, waar het ten nadeele van den aannemer uitgelegd kan worden. Buitendien mist de aannemer sedert December, waarop het werk afgeloopen was, tot nu toe de rente van de daarvoor verschuldigde aannemingssom, de commissie moge dan strikt regtvaardig geweest zijn, zij is niet generous geweest.

De heer GEERTSEMA gelooft, dat de commissie in haar geheel blijft, als van de 60 dagen, door haar als boetvallig gerekend, de 17 door den heer v. ITTERSUM aangewezene afgetrokken worden en daarvan de helft wordt vrijgegeven. Hij stelt dienvolgens voor, dat de raad het aantal dagen dat door den aannemer is nagewerkt bepale op 21 en besluite, dat hem eene boete wordt opgelegd van *f* 210.

De heer SWAAGMAN vraagt of de commissie geadviseerd heeft de helft kwijt te schelden op grond van genereusiteit, of op grond dat zulks aan hem toekwam volgens de opgegevene redenen.

De heer CREMERS verklaart zich tegen het amendement van den heer GEERTSEMA.

De heer OUDEMAN antwoordt, dat de commissie èn uit overweging van billijkheid èn om de redenen van regtvaardigheid voorgesteld heeft de helft af te slaan en dat daaronder ook de 17 dagen begrepen zijn door den heer v. ITTERSUM aangegeven.

Bij stemming wordt het amendement van den heer GEERTSEMA met 13 tegen 6 stemmen verworpen, en de voordragt van burg. en weth. tot kwijtschelding van de helft der boete met hetzelfde aantal stemmen aangenomen. (*Voor* het eerste, *tegen* het tweede stemmen de heeren *Meijer, v. Ittersum, van Heijningen Bosch, Geertsema, Doornbosch en v. Swinderen.*)

3) *Rapport van burg. en weth. op een adres van landgebruikers aan den Horenschen dijk*, hetwelk ter visie heeft gelegen. — Dienovereenkomstig besloten aan het verzoek niet te voldoen.

4) *Rapport van burg. en weth. op het adres der afgescheidene Israëlietische gemeente Teschuath-Israël, verzoekende tegemoetkoming in de kosten voor hunne begraafplaats.* — Burg. en weth. hebben ten aanzien der in het adres aangevoerde gronden, dat in der tijd tegen den aanleg van eene begraafplaats buiten de Oosterpoort vele bezwaren bestonden en dat daarom het verzoek daartoe bij raadsbesluit is afgewezen, terwijl hun verzoek om een gedeelte der begraafplaats buiten Boteringepoort is toegestaan. Dit is hun kosteloos afgestaan, terwijl de grond buiten Oosterpoort hun *f* 275 had moeten kosten. Die kosten werden hun dus bespaard en in plaats dus van hun nadeelig te zijn is het hun voordeelig geweest. Het tweede punt, n.l. de omheining, hetwelk zij als reden aanvoeren, is even onredelijk en wordt het onnoodige daarvan nader aangetoond. Voorts is de derde door hen opgegevene reden eene dwaling, daar zij meenen dat in 1826 een subsidie van *f* 250 aan de hoofd synagoge der Israëlietische gemeente is verstrekt. Het is immers bij onderzoek uit de stukken gebleken, dat nimmer aan de hoofd-synagoge eene toelage is verstrekt voor het inrigten van eene begraafplaats. Het advies strekt derhalve om aan adressanten te kennen te geven, dat aan hun verzoek geen gunstig gevolg kan worden gegeven. — Ter visie.

De deuren worden hierop gesloten tot het houden van eene besloten vergadering. Na verloop van een uur worden de deuren weder geopend en de openbare raadszitting voortgezet, waarin alsnu nog de volgende punten behandeld worden:

5) *Begrooting der schutterij voor het jaar* 1858, en *rekening der akademie Minerva over het jaar* 1856, welke stukken zullen rondgaan bij de leden.

6) *Rapport van burg. en weth. omtrent het adres van* S. A. HART, *verzoekende vergunning tot oprigting van een huidenmagazijn.*

De heer SWAAGMAN verzoekt voorlezing van de conclusie, daar hij te vergeefs naar het rapport gezocht heeft.

De heer TRIP zegt, dat er geen schriftelijk advies is, maar dat burg. en weth. op grond der overgelegde rapporten van den commissaris van politie en der geneeskundige commissie voorgesteld hebben afwijzend op het verzoek te beschikken.

De heer SWAAGMAN verklaart zich hierop tegen de conclusie, daar hij niet wenscht mede te werken tot hetgeen z. i. eene onbillijkheid is. Hij leest daartoe eene door hem overgelegde nota voor, waarin hij de redenen tegen de conclusie ontwikkeld heeft, die zich hierop gronden, dat het rapport van den commissaris van politie te sterk gekleurd is, terwijl het advies der geneeskundige commissie daarop geheel steunt.

Nadat de heer TRIP daarop de verschillende adviezen en het proces-verbaal *de commodo et incommodo* van den bouwmeester heeft voorgelezen, doet de voorzitter nog opmerken, dat er wel degelijk meer klagten ingekomen zijn dan vroeger, juist sedert de kelder in den Carolieweg door HART gebruikt is tot berging van huiden; dat het wel eene moeijelijke zaak voor HART is, doch dat hij kan trachten voor zijn handel eene andere plaats te vinden, en indien het dan blijken mogt, dat hij daar minder schadelijk mogt zijn, dat hem dan zijn verzoek ook gereedelijk zal worden toegestaan. Hij blijft echter bij het advies tegen de vergunning.

De heer SWAAGMAN wijst nog op de onbillijkheid, dat HART eerst genoodzaakt is vergunning te vragen en hem die nu geweigerd zal worden, nadat hij die gevraagd heeft, terwijl er toch eene menigte van die magazijnen hier ter stede bestaan, waarvoor die vergunning evenmin verleend is.

De heer DOORNBOSCH wenscht de zaak nog aan te houden.

Nadat nog de voorzitter en de heer TRIP hieromtrent het een en ander in het midden hebben gebragt, wordt het voorstel van burg. en weth. met 14 tegen 3 stemmen aangenomen. (*Tegen* de heeren: *Swaagman, Meijer* en *Doornbosch.*)

7) *Rapport omtrent verschillende adressen over den aanslag in den hoofdelijken omslag* bij monde van den heer DE SITTER. — De commissie heeft ook nu weder haar algemeen beginsel voorop gesteld, waaraan de verschillende adressen moesten getoest worden. Wat den dubbelen aanslag betreft van vier der adressanten, houdt zij zich aan den raad, dat de aanslag van het primitief kohier boven dien van het suppletoir kohier moet gehandhaafd worden; omtrent de overige ingebragte bezwaren verwijst zij naar hare vroeger voorgedragene beginselen en adviseert ten slotte overeenkomstig den uitslag dien de toetsing daaraan heeft opgeleverd. — Ter visie.

8) *Rekening van den ontvanger van het havengeld over* 1856. — Goedgekeurd.

9) *Missive van de verschillende diaconieën aangaande de beschikking der bedeeling aan behoeftigen.* — De diakenen berigten daarin, dat zij genegen zijn eene overeenkomst aan te gaan voor een nieuw tijdvak, na ultimo December 1857, onder nader aan te bieden voorwaarden. — Besloten de nadere voorwaarden, zoodra deze zullen ingekomen zijn, in handen te stellen van de vorige commissie betrekkelijk deze zaak, met deze wijziging, dat de heer MESDAG in plaats van den heer VAN HOUTEN daarin nu zitting zal nemen.

10) *Brief van de commissie tot regeling van het volksfeest op den 28sten Augustus, verzoekende een subsidie van f* 800. — Op voorstel van den voorzitter toegestaan.

11) *Ontwerp-besluit tot overschrijving uit den post van onvoorziene uitgaven op de begrooting van* 1857. — Dit besluit strekt om eene som van *f* 3300 over te schrijven op den post voor het maken van een nieuwe brug over de noorderhaven en vernieuwing van den walmuur aldaar, alsmede eene som van *f* 500 ten behoeve van de vernieuwing van den Haddingeboog. — Dienovereenkomstig besloten.

12) *Adres van* G. K. DE VRIES, *houdende klagten over de fabrijk van de heeren* SLOTEMAKER, HORDIJK en Co. — In handen gesteld van burg. en weth. om berigt en raad.

13) *Adres van* H. J. VAN RIJN, *verzoekende schadevergoeding wegens vermindering van passage bij Der-Apoort.* — In handen van burg. en weth. om berigt en raad.

14) *Rapport van burg. en weth. omtrent een voorstel der veencommissie ten aanzien der regeling van den verkoop der stads vierde turf.* — Burg. en weth. stellen voor wegens den korten tijd den verkoop dit jaar op de gewone wijze te doen plaats hebben, ten einde na afloop van den verkoop terug te komen op het voorstel der veencommissie. — De heer QUINTUS geeft te kennen, dat de veencommissie zich met het voorstel van burg. en weth. vereenigt. — De heer MESDAG zal zich, op grond van art. 46 der gemeentewet, van stemming onthouden omtrent deze zaak. — Zonder hoofdelijke stemming is het voorstel van burg. en weth. aangenomen.

De vergadering wordt gesloten.

## AANBESTEDING.

GRONINGEN, 2 Julij. Heden morgen had in het raadhuis de aanbesteding plaats van het bouwen van een ijzeren gashouder met acht stuks kolommen en verder toebehooren, op het terrein der gasfabrijk. Hierop waren 4 biljetten ingekomen, als: *f* 47 voor het geslagen en *f* 17,50 voor het gegoten ijzer; *f* 40 voor het geslagen en *f* 20 voor het gegoten ijzer; *f* 34,99 voor het geslagen en *f* 19 voor het gegoten ijzer; *f* 34,75 voor het geslagen en *f* 14 voor het gegoten ijzer; alles berekend naar de 100 Ned. pd., zijnde het laatste biljet van de heeren TEN OEVER en KONING, ijzergieters te Martenshoek.

# TELEGRAFISCHE BERIGTEN.

TURIJN, 1 Julij.

De opstand die in Livorno was uitgebroken is onderdrukt. Cagliari is door de regeringstroepen hernomen, die de oproerige benden vervolgen.

## EFFECTEN-BEURS.

*AMSTERDAM*, 2 *Julij.*

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| NEDERLAND Werk. Schuld | à 2½ | pCt. | 63½. |
| Dito Dito | » 3 | » | 76 1/16. |
| Dito Dito | » 4 | » | 96 5/16. |
| OOSTENRIJK Metalliek | » 5 | » | 76¾. |
| Dito 1851 en 1852 | » 2½ | » | 39¾. |
| Dito Nieuwe Litt. B | » 5 | » | 87¾. |
| Dito Nation. Metall | » 5 | » | 78 5/16. |
| SPANJE Onbep. St. | » 1¼ | » | 25⅝. |
| Dito Binnenl | » 3 | » | 38. |
| PORTUGAL | » 3 | » | 46⅛. |
| RUSLAND Obl. *Hope* 1798 en 1816 | » 5 | » | 105. |
| Dito Dito 1828 en 1829 | » 5 | » | 103½. |
| Dito bij *Hope* | » 4 | » | 88. |
| Dito bij *Stieglitz* | » 4 | » | 87⅞. |
| N. Leening van 1855 bij *Stieglitz*, 5de serie | » 5 | » | 98. |
| Dito. 6de serie | » 5 | » | 99¾. |

Aandeelen Russische spoorwegen 76½.

*LONDEN*, 2 *Julij.* Consols 92⅝.

*PARIJS*, 2 *Julij.* Fransche 3 pCt. 67.45.

*WEENEN*, 2 *Julij.* Metalliek 5 pCt. *f* 83¾. Nat. Leening *f* 84⅞. Wissel op Londen *f* 10.07. Zilver *f* 4.

# ZEETIJDINGEN.

### Binnengekomen.

AMSTERDAM 30 Junij, *de Groot* Concordia, Zwolle.

TEXEL 29 Junij, *Engelsman* Dina Marchina, Cardiff; — 30 *Stolte* Constantia en Elisabeth, Tjilatjap; *van 't Hoff* Martina Adriana, Nickerie; *v. d. Veer* Mercurius, Torravecchia.

HELVOET 29 Junij, *Postema* Gesina, Oleron; *Walker* Johanna, St. Vincent; *Sap* Joanna Jacoba, Cardiff; *van Ommeren* Minerva, Liverpool; *Naatje* Elisabeth, Reval.

HONG KONG 26 April, *v. d. Wijck* Flora, Dordrecht; — voor 9 Mei *Verhoeven* Jeanette en Cornelia, Hartlepool.

MACAO voor 9 Mei, *Schiedges* Boreas, Singapore; *Ruhaak* Cornelis Smit, Calcutta.

BATAVIA 25 April, *van Breugel qq.* Henriëtte Maria, Riouw.

STRAAT SUNDA 6 April, *Collenteur* Rustara, v. Tjilatj. n. Amst.; 8 *Olivier* Economist, n. Amst. en *Poort* Europa, n. Rott., b. v. Bat.; 13 *Fokkens* Gen. de Stuers, v. H. Kong n. Guichonbaai; — 21 *Stikkel* Zwarte Zwaan, v. Macasser n. Rott.; — 2 Mei *Evers qq.* Yssel, v. Soerab. n. Rott.

CHERIBON 24 April, *de Wilde* Gener. Michiels, Samarang.

SAMARANG 5 April, *Nolles* Calypso, v. Bat.; 30 n. Amst. vertr.; — 27 *Verloop* Jan Pietersz. Koen, Soerabaya; — 29 *Lourens* Anna Lena, Batavia.

SOERABAYA 10 April, *Joon* Anna Christina, Amst.; *Hagen* Petron. Catharina, Bat.; — 12 *Zweede* Hugo Grotius, Rott.; — 14 *Bouman* Adm. v. Kinsbergen, Bat.

SUMANAP 7 April, *Noordziek* Twee Jeannes, Soerab.; den 25sten dito n. Banjoewangie vertr.

TJILATJAP 12 April, *Grevelink* Vriendentrouw en *Jaski* Adèle, Soerab.

SINGAPORE 4 Mei, *Harms* Henriëtte, Bassein; den 8 n. Macao vertr.; — 7 *Bik* Vier Gezusters, Bat.

ALTONA 26 Junij, *Niezen* Hendrika, Amst.

BREMERHAVEN 27 Junij, *Schuring* Catharina, Leer.

NERVA 21 Junij, *Mulder* Nijverheid, Liverpool.

KOPPENHAGE 26 Junij, *van Peer* Aukjen, Hamburg.

### Vertrokken.

AMSTERDAM 29 Junij; *Kramer* Rensina, Kiel; *Buisman* Vrouw Catharina, Hamb.; — 30 *Bakker* Thetis, Wardo.

TEXEL 30 Junij, *Jogchems* Australië, Gothenb.

VLIE 27 Junij, *Mulder* 3 Gezust., Riga; *de Boer* Willem I, Oudsoen.

BRIELLE 29 Junij, *Mets* Vier Gebroeders, Riga.

BATAVIA 20 April, *Tjebbes* Marianne, Macassar; — 1 Mei *Buijs Jr.* Louisa, Onrust; — 2 *Kuiper* Adm. Jan Evertsen, Soerab.; — 4 *de Boer* Haamstede, Tagal; — 6 *Jaskie* Cornelia, Amst.; — *Kuipers* Euterpe, Rott.; *Esink* Derkina Titia, Soerab.; — 7 *Boers* Zuid Beveland, Rott.

SAMARANG 15 April, *Stenders* Vrije Handel, China.

SOERABAYA 20 April, *Rooseboom* Jacoba Cornelia, China.

INDRAMAYOE 25 April, *van Geelkerken* Delft, Nederl.

BANJOEWANGIE 20 Febr., *Kruijmel* Witte Corneliss. de Witt, 27 *v. Duijvenbooden* A. R. Falck, 2 Maart *Chevalier* Juno, 9 *Kramer* Watergeus, *Giltjes Lzn.*, 15 *Flens Jhzn.* Johanna en Geertruida, 17 *Olie* Triton, 21 *van Dusseldorp* Vlaardingen, 27 *Hoogenstraten* Comm. des Konings v. d. Heim, 30 *de Boer* Hendrika Bartina, 3 April *Klockgeter* Johanna Wilhelmina en 12 *Jaski* Willem Barendsz., Nederland.

TJILATJAP 22 April, *Rühl* Rabenhaupt, Amst.

SINGAPORE 10 Mei, *Bruigom* Reijerwaard, H. Kong.

RANGOON 7 Mei, *Quakkelstein* Nederwaard, Rott.

AKYAB 27 April, *Ingerman* Regina, Falmouth.

BOMBAY 13 Mei, *Kruijmel* Oud Alblas, Amst.

KONSTANTINOPEL 12 Junij, *Besseling* Johanna Cathar., Odessa, om voor Engeland te laden; — 14 *Bakker* Zeebloem, v. Galatz n. Amst.

HAMBURG 28 Junij, *Drewes* 2 Gezusters, Rugenwalde.

NERVA 18 Junij, *Nieveen* Jacoba Catharina, Hull; *Smit* Catharina Frederika, Londen; — 19 *Klasen* Magrietha, Dundee.

### In lading.

MANILLA 27 April, *Hofstee* Wassenaar, Queenstown.

BATAVIA 9 Mei, *Ouman* Anna Digna en *Hagers* Jan Daniël, China; *van Aalborg* Hendrika, China; *v. d. Kolk* Dorothea, Macao; *de Jong* Jan Hendrik, H. Kong.

STOCKHOLM 22 Junij, *Drewes* Hendrika, Holland.

BATAVIA, 9 Mei. Het schip Louisa, kapit. *P. Buijs Jr.*, van Amst. alhier aangekomen, heeft op de Meinderts droogte gestooten, de lading beschadigd uitgeleverd en is naar Onrust vertrokken om te repareren.

— Het schip Madura, kapit. *Draijer*, van Bordeaux alhier aangekomen, heeft schade bekomen en moet repareren.

— Het schip de Jonge Jan, kapit. *Pfeiffer*, van Rotterdam alhier aangekomen, heeft op Toppershoetje aan den grond gezeten en moet lossen om te repareren.

— De Ned. Ind. stoomboot Soerabaya, van Padang alhier aangekomen, heeft zes voeten water in het ruim en zal de lading vermoedelijk beschadigd uitleveren.

RANGOON, 22 April. Het schip Klaziena, kapit. *Browning*, v. Penang herwaarts gedestineerd, is op de kust gestrand en zit gevaarlijk.

ZOUTKAMP, 2 Julij. Binnengekomen 30 Junij, *Boomgaard* Ecliptica, Liverpool.

OOSTMAHORN, 30 Junij. Ter reede gearriveerd 28 Junij, *Alberts* 3 Gebroeders en *Spel* 4 Gebroeders, v. Bremen n. Zaandam; — 29 *Kuiper* 2 Gebroeders, v. Grietzijl n. Kampen.

Vertrokken 29 Junij, *Emmelkamp* Vr. Geertruida, n. Bremen, *Poppen* Nanny Johanna, n. Harburg en 30 *Dost* Ettiena, n. Hamburg, alle 3 v. Amst.; *Alberts* Cath. Annegina, v. Muiden n. Hamb.; *Puister* Imka Giezen, v. Zaandam n. Hamb.; *Dijkstra* Geertr. Harmina, v. Gron. n. Londen; *Katt* Stad Emden, v. Amst. n. Brake.

DELFZIJL, 30 Junij. Binnengekomen 28 Junij, *Tonkens* Ondernem., Norden; *Bonjer* Kunegonde, Krageröe, *Zeven* Concordia, Oudsoen; *v. d. Werff* Alida, Laurv.; *Oetzes* de Hoop, Emd.; *Geltes* 2 Gezust., Bremen.

Vertrokken 29 Junij, *Meijer* Cornelia, avont.; *v. Biessum* Geziena en *Finke* Trinette, Laurvich; *Dik* Annette Cornelia, Riga; *Middel* Bouwina, Frederikst.; *Kort* Pietronella, Bremen; *Barghoorn* Vr. Trientje, Emden.

### De Sond gepasseerd.

26 Junij. *Bossinga*, Berendina, v. Hamb. n. Petersb., m. stukg.
*Mooi*, Renske, v. Reval n. de Maas, m. rogge.
*Gruppelaar*, Stad Goor, v. Amst. n. Petersb., m. stukg.
27 —— *Puister*, Rieka, v. Inverkeith n. Petersb., m. steenk.
*Schuur*, Agatha, v. Harl. n. de Oostzee, m. ballast.
*Zeegers*, Catharina, v. Amst. n. Petersb., m. suiker.
*Jager*, Belina, v. Liverp. n. Nerva, m. zout.
*Vaalman*, Aurora, v. Liverp. n. Nerva, m. zout.
*Staal*, Vr. Clara, v. Reval n. de Maas, m. rogge.
*Wolkammer*, Ida, v. Rostock n. Gloucester, m. granen.
*Jager*, Margrietha Antina, v. Amst. n. Petersb., m. suiker.
*Vermeulen*, Martinus Heeren, v. Antw. n. Petersb., m. ijzer.
*Smit*, Antje, v. Dantzig n. Perth, m. granen.
*Boswijk*, Afien Smit, v. Reval n. Aberdeen, m. beenderen.
28 —— *Vos*, Stientje Maria, v. Rott. n. Petersb., m. suiker.

De wind den 26 Junij N.W., N., N.N.W.; den 27sten W.N.W., N.W., N.W.; den 28sten W.N.W.

## LAATSTE BERIGTEN.

### Binnengekomen.

AMSTERDAM 30 Junij, *Engelsman* Dina Marchina, Cardiff.

TEXEL 30 Junij, *de Haan* Sjoumenta, Liverp.; *de Groot* Twee Zusters, Londen.

VLIE 28 Junij, *de Jong* Gouv. Baron v. Zuylen v. Nyeveld, Riga.

HELVOET 30 Junij, *des Ruelles* Trijntje Fenna, Soerab.

Bij TORBAY 28 Junij, *Floryn* Louisa Prinses der Nederlanden, v. Soerab. n. Rott.

Bij GOUDSTAART 26 Junij, *v. Loon* Jacobus, v. Rott. n. Samar.; 27 *Bödeker* Loevestein, v. Bat. n. Amst.; *Klok* Elisabeth, v. Soerab. n. Rotterdam.

Bij PENZANCE 25 Junij, *Doewes* Tjetska, v. Triëst. n. Rott.

Bij SCILLY 24 Junij, *Kerkhoven* Doggersbank, v. Bat. n. Amst.

Bij LEZARD 26 Junij, *v. d. Poll* Postillon, v. Bat. n. Amst.; *Leeflang* Stella Maris, v. Newyork n. Rott.

Bij DOVER 27 Junij, *Engelsman* Dina Marchina, v. Cardiff n. Amst.; — 28 *Wessels* Johanna Paulina, v. Liverp. n. Petersb.

FALMOUTH 29 Junij, *Sap* Vasco de Gama, v. Rio Janeiro n. Antwerpen.

Bij FALMOUTH 26 Junij, *Zomerdijk* Grijpskerk, v. Benicarlo n. Amst.; *Beckering* Attalante, Livorno.

LIVERPOOL 27 Junij, *v. Wattum* Cornelia Alida, Nantes; .... Eendragt, Bayonne.

NORTH SHIELDS 27 Junij, *den Breems* Trekvogel, Vlaard.

REDOUT-KAHLE 3 Junij, *Dik* Kaap Hoorn, Rott.

CALCUTTA 18 Mei, *v. Loon* Johanna Cath., Port Elisabeth.

BATAVIA 25 April, *v. d. Meer v. Kuffeler* Burg. v. Reenen, Amst.

HONGKONG 7 Mei, *Kramer* Ida Elisabeth, Samar.

DANTZIG 28 Junij, *v. Sluis* Annegina en *Pluktje* Harm. Hendr., Gron.; *Bakhuis* Margaretha, Harl.; *Pik* Burg. v. Setten, Zwolle; *de Jong* Elisabeth, Hamb., *Banting* Marchina, Elseneur; *Broekema* Ida Hillechiena, Lubeck.

### Vertrokken.

AMSTERDAM 1 Julij, *Wilde* Salvator, Newc.; *Hazewinkel* Prudence, Arch.; *Beerthuis* Thedina, Holbeck; *Huisman* Itjea, Brem.; *Riensema* Twee Gebroeders, Petersb.

TEXEL 1 Julij, *Klein* de Jonge Rieka, Koningsb.

VLIE 29 Junij, *Dekker* het Vertrouwen, Koningsb.; *Bontekoe* Zeemeeuw, Christiania.

HELVOET 30 Junij, *Geerling* Neêrlands Koningin, Bat.

BRIELLE 30 Junij, *Feijen* Stella Maris, Pernau; *Scherpbier* Jeltina, Riga.

MAASSLUIS 30 Junij, *Prak* Rensina, Riga.

CARDIFF 26 Junij, *Kramer* Osiris en *Rademaker* Immagonda Sara Clasina, Singapore.

GENUA 25 Junij, *de Lange* Westerkwartier, Londen.

BATAVIA 11 April, *Jansen* Factory, Rott.; — 3 Mei *Sloos* Merwede, Nederl.; — 7 *Jaski* Stad Utrecht, Indramayoe.

SOERABAYA 1 Mei, *Bouman* Adm. v. Kinsbergen, China.

HONG KONG voor 9 Mei, *Giezen* Koning Willem II, Australië; *Rooseboom* Jacoba Cornelia en *v. d. Hoeve* Jeannette Cornelia, Shanghae.

DANTZIG 25 Junij, *Prins* Roelfina, Brem.; — 27 *de Jong* Goede Verwachting, Rott.; *Strating* Jantina, Hartlep.

PILLAU 27 Junij, *Gerritsma* Jonge Gerrit, Amst.

MEMEL 24 Junij, *Kook* Hillechina, Harl.

BOLDERAA 24 Junij, *Spithorst* Lubbegina, Elsen.; *Poelman* Anna, de Maas; *Visser* Maria en Paulina, Engeland.

KROONSTAD 21 Junij, *Spijkman* Juliana Louisa, *de Jonge* Pollux, *Oorburg* Hendr Ellida en *Slager* Jan Hendrik, de Maas; *Prins* Heiko Prins, Bremen; *H. B. de Boer* Gesina, *Nieboer* Hendrika, *L. M. de Boer* Gesina, *de Vries* Venus, *Visser* Maria en *Gauthier* Catharina, Koppenh.; *Addens* Jantje Doornbos, *Reinders* Jacoba Gesina, *de Groot* Maria Reifina en *Naatje* Jan Hero, Stockholm; — 22 *de Jonge* Hendrika en *van Wijk* Jenny, Amst.; *Smit* Freerk Jan, Bergen; *Klasen* Elisabeth, *Kuiper* Engelina Petronella, *Sap* Gesina Reina en *Potjer* Dankbaarheid, Koppenh.; *Ekamp* Welvaart, Stockholm.

## BURGERLIJKE STAND.

Van den 26sten Junij tot en met den 2den Julij 1857 zijn te *Groningen* geboren 14 zoons en 6 dochters; gehuwd 6 paren; overleden 9 ouden en 12 jongen.

# HANDELSBERIGTEN.

## GRAANMARKTEN.

*ROTTERDAM*, 30 *Julij.* Tarwe: 160 ℔ Hoogl. Kl. *f* 435; 159 ℔ Nassaudietsche *f* 435; 162 ℔ Kleefsche *f* 438, *f* 440; 160 ℔ Bovenl. Ris *f* 425. — Rogge: 144 ℔ Libau *f* 250.

*AMSTERDAM*, 1 *Julij.* Tarwe en Rogge tot vorige prijzen bij kleinigheden aan cons. verkocht, als van Tarwe: 128 ℔ n. witb. Pools. *f* 422, *f* 425; 124 ℔ ger. b. dito *f* 365; 130 ℔ Kubanka *f* 400. — Van Rogge: 120, 122 ℔ Pruis. *f* 241, *f* 247. — Gerst en Haver zonder handel.

Koolzaad op het najaar 1 p. vl., op het voorjaar ½ p. vl. hooger: op 9 vat in Nov. 89½ p. vl.; April 87 p. vl. — Lijnzaad zonder handel. — Raapolie dadelijk iets flaauwer, op levering op de gebleven prijzen van vorigen marktdag williger: op 6/w. *f* 53; vlieg. *f* 51,50 a

*f* 51,75; Sept. *f* 50,50; Oct. *f* 50,25 a *f* 50,50; Nov. *f* 50,25; Dec. *f* 50 a *f* 50,25. — Lijnolie dadelijk en op levering flaauwer: op 6/w. *f* 46,75; vlieg. *f* 45,50; Sept. en Oct. *f* 45,50 a *f* 45; Nov. en Dec. *f* 45,25 a *f* 45. — Hennepolie op 6/w. *f* 51,50; vlieg. *f* 50. — Raapkoeken *f* 98 a *f* 100. — Lijnkoeken *f* 11¾ a *f* 14½.

*LONDEN*, 29 *Junij*. Van inl. Tarwe was slechts een matige voorraad ter markt, weshalve de houders ongeneigd waren lager los te laten, zoodat de omzet beperkt bleef. Ook vreemde was niet lager te verkrijgen, ten gevolge waarvan schier niets werd verhandeld. — Gerst was goed gevraagd en iets hooger. — Boonen en Erwten bedongen de hoogste notering. — Haver was in puike kwal. mede iets duurder.

*Van den 1sten Julij.* Granen bij geringen toevoer geneigd tot daling.

### VEEMARKTEN.

*LONDEN*, 29 *Junij*. De veemarkt was goed voorzien; er waren 140 ossen uit Spanje aangevoerd; puike Schotsche waren iets duurder, geldende 4 sh. 4 p. a 4 sh. 8 d. en andere soort 3 sh. 10 d. a 4 sh. 2 per 8 pond.

### EFFECTEN-BEURS.

*AMSTERDAM*, 1 *Junij*.

Nederl. Werkel. Schuld 2½ pCt. 63⅛; Dito Dito 3 pCt. 76⅛; Dito Dito 4 pCt. 96⅜. — BELGIE, bij *Rothschild*, 2½ pCt. 53⅛. — SPANJE, Onbep. Stukken 1¼ pCt. 25½; Dito Binnenl. 6/m. 3 pCt. 38; Dito Buitenl. 85 £ 3 pCt. 42⅞. — PORTUGAL, te Londen 3 pCt. 46⅛; Dito 1856, 3 pCt. 45⅛. — RUSLAND, bij *Hope* en Co. 1798 en 1816 5 pCt. 105; Dito te Londen 4½ pCt. 96⅞; Dito bij *Stieglitz*, 1855, 6de serie, 5 pCt. 99⅜. — OOSTENRIJK, Metall. 5 pCt. 76¼; Dito Dito 2½ pCt. 39⅞; Dito rente Amsterdam, 1854, 5 pCt. 87¾; Dito Nationale Metalliek 5 pCt. 78¼. — MEXICO, Onbep. Stukken 3 pCt. 22, ex coup. — Londen, Consols 92⅜. — Parijs 3 pCt. rente 67.30.

## ADVERTENTIEN.

De REGTSGELEERDE FACULTEIT aan de HOOGESCHOOL te *GRONINGEN* heeft het antwoord op eene der door haar voorgestelde PRIJSVRAGEN, geteekend met twee zinsneden, de eene uit **MONTESQUIEU:** **„Tacite a fait un ouvrage exprès sur les moeurs"** etc., de andere uit **GRIMM:** **„Niemand hat es bis jetzt," u. s. w.**, het ***accessit*** waardig gekeurd.

Zij noodigt mitsdien den SCHRIJVER van dat Stuk uit zich bij haar bekend te maken, door toestemming te geven tot opening van het **naambriefje**, en daarvan berigt te zenden aan den **Deken der Faculteit.**

*De Secretaris der Regtsgeleerde Faculteit:*
VAN BONEVAL FAURE.

## OPVOEDING EN ONDERWIJS.

Aan OUDERS en VOOGDEN wordt op beleefde wijze kennis gegeven dat de ondergeteekende, met toestemming van het EdelAchtbaar **BESTUUR** der Stad ***UTRECHT***, zijn **INSTITUUT** uit *Jutphaas* naar eerstgenoemde Stad heeft **verplaatst.**

Het aangekochte WOONHUIS beveelt zich aan door **ligging** en **doelmatigheid** en geeft den KOSTLEERLINGEN het genot van eene **vrije beweging** in eenen ruimen **Tuin**, waarachter eene **Bad-** en **Zweminrigting** gevonden wordt

De AFDEELINGEN van het **ONDERWIJS** omvatten voornamelijk al die VOORBEREIDENDE WETENSCHAPPEN, welke vereischt worden om het HOOGER ONDERWIJS op de UNIVERSITEIT en op de BURGERLIJKE en MILITAIRE AKADEMIËN met vrucht te kunnen volgen. Ook bestaat er gelegenheid tot het aanleeren van de **STUURMANSKUNST**, het practisch **LANDMETEN**, en hetgeen er noodig is voor het EXAMEN van **CONTROLEUR.**

In de **MODERNE TALEN** wordt het onderwijs gegeven door **geschikte en bekwame Personen**, herkomstig uit *Frankrijk*, *Duitschland* en *Engeland*.

De Heer Mr. W. J. VAN HOYTEMA, Schoolopziener in het 1ste District dezer Provincie, heeft zich bereid verklaard tot het geven van Inlichtingen omtrent deze Inrigting van Opvoeding en Onderwijs.

UTRECHT, 25 Junij 1857.

A. KOOIMAN.

### HUWELIJKS-, GEBOORTE- EN STERFBERIGTEN.

*** Mijne geliefde Echtgenoot, Vrouwe J. M. VAN SWINDEREN, beviel heden, door Gods goedheid, van eene DOOHTER.

GRONINGEN, 30 Junij 1857.
W. M. DE MAREES VAN SWINDEREN.

*** Heden beviel van eenen ZOON J. KEIZER, Echtgenoot van
H. MEES.

GRONINGEN, 1 Julij 1857.
*Eenige kennisgeving.*

*** SCHARMER, 27 Junij 1857. Heden ontsliep tot mijne bittere droefheid mijne hartelijk geliefde Echtgenoot, HERMANNA CORNELIA KEISER, in den ouderdom van 38 jaren, nadat ik bijna vijftien jaren in eenen hoogst gelukkigen echt met haar was vereenigd, waaruit zij mij zes Kinderen nalaat.

B. J. CRAMER VON BAUMGARTEN.

*** Na een langdurig en smartelijk lijden overleed heden mijn onvergetelijke Echtgenoot ANTHONIE FRANÇOIS HULSEWÉ, in den ouderdom van ruim 60½ jaar; mij uit een hoogst gelukkig huwelijk vier Kinderen nalatende.

NOORDPOLDER, onder *Uskwert*, 27 Junij 1857.
M. M. VAN DER HELM,
Wedw. A. F. HULSEWÉ.

*** Heden overleed, tot bittere droefheid van hare nagelatene Kinderen, in den ouderdom van vijfenvijftig jaren, Vrouwe SUZANNA JOHANNA CATHARINA VAN SUCHTELEN, Weduwe van wijlen den Heer en Mr. J. C. WICHERS.

APPINGEDAM, 29 Junij 1857.
*Eenige kennisgeving.*

*** Heden overleed, na eene langdurige ongesteldheid, mijne dierbare Echtgenoot GRIETJE DERKS TONKENS, in den ouderdom van ruim tweeënzeventig jaren, na eene gelukkige echtvereeniging van drieënvijftig jaren.

'T WAAR, 30 Junij 1857.
H. S. VAN HOUTEN.

Vrienden en Bekenden gelieven deze *algemeene* tevens voor *bijzondere kennisgeving* aan te nemen.

*** Heden ontvingen wij het treurig berigt, dat onze geliefde Broeder en Behuwd-Broeder, de WelEdelGestrenge Heer H. E. G. LODER, *Kapitein der Infanterie bij het Oost-Indisch leger*, den 25sten Maart l.l., in den ouderdom van 33 jaren, te *Samarang* is overleden.

SCHEEMDA, 1 Julij 1857.
C. J. J. LODER.
Uit aller naam.
*Eenige kennisgeving.*

*** Door de ERVEN **C. M. VAN BOLHUIS HOITSEMA**, te *Groningen*, is uitgegeven:

## *Het Oostenrijksche Concordaat*,
**beschouwd in het licht der geschiedenis.**
Uit het Engelsch.
Prijs *f* 0.75.

## VROUWENLEVEN;
**BEELDEN, GROEPEN EN TEEKENINGEN,**
**OTTILIE WILDERMUTH**
NAGESCHETST
DOOR
**J. J. A. GOEVERNEUR.**
Met Vignet. **Prijs *f* 2.50**; gebonden in blaauw Linnen band met vergulde Stempels ***f* 2,90.**

*** **A. TER GUNNE**, te *Deventer*, heeft uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

## H. ZSCHOKKE,
Schrijver van ***„Uren aan de Godsdienst gewijd,"*** *enz.*

## De Weg ten Leven;
**HUIS- en HANDBOEK VOOR**
**Christelijke Ouders en jonge Lieden.**
Uit het Hoogduitsch door
## *R. REUDLER*,
*Evang.-Luth. Predikant te Deventer.*
**1ste en 2de Aflevering, à 85 Cent.**

Het geheele Werk zal in vijf of zes Afleveringen compleet zijn. De Koopers bij Afleveringen zullen echter in geen geval meer dan tegen *vijf Afleveringen* behoeven te betalen, en ontvangen het meerdere, benevens gesteendrukten Titel en Vignet *gratis*. Bovendien ontvangen zij bij de laatste Aflevering *gratis* een fraai verguldеn Engelsch Linnen Band, om het Werk daarin te kunnen doen binden.

Dit Meesterstuk van ZSCHOKKE zal gewis, na hetgeen de Tijdschriften enz. er reeds van gezegd hebben, geene verdere aanbeveling behoeven om het tot een Lees- en Handboek in ieder Christelijk gezin te maken.

Op VRIJDAG den tienden dezer maand gedenkt het DORPSTER ZIJLVEST, des middags te twaalf uur, ten Huize van den Waarman N. H. HEMMES, in het Zijlvesterhuis te *Delfzijl*, op gewone Voorwaarden, bij enkele Inschrijving, te VERPACHTEN:

**De PASSAGE-GELDEN van de Groote of Dorpster Zijl te *Delfzijl*.**

De INSCHRIJVINGEN zullen moeten geschieden overeenkomstig Artikel acht der VOORWAARDEN, die ter lezing liggen ten Huize van Verpachting voornoemd en ter Secretarij van genoemd Zijlvest, te *Appingedam*.

DELFZIJL, 1 Julij 1857.

*De President Schepper:*
S. K. DIJKEMA.
*De Secretaris:*
R. P. CLEVERINGA, Jz.

## Boeldag en Landverhuring.

Ten overstaan van Mr. **C. DE RANITZ**, Notaris te *Groningen*, zal, op VRIJDAG den 10den Julij 1857, des namiddags te 1 uur, ten verzoeke en aan de Plaats van H. J. HOITING, te *Hoogkerk*, publiek worden verkocht:

8 stuks best HORENVEE, 2 PAARDEN, 2 VARKENS en pl. m. 10 SCHAPEN, voorts **VELDVRUCHTEN**, als: ongeveer 2½ B. HAVER, 1½ B. ROGGE en 1 B. KOOLZAAD, benevens ongeveer 2½ Bunder TOPGRAS.

Na den Verkoop zal publiek worden **verhuurd:** ongeveer 4½ Bunder GROENLAND, in perceelen, om te Weiden.

*Mr.* C. DE RANITZ, *Notaris.*

## VOORLOOPIG BERIGT.

Door **finale kwitering van Affaire**, gedenkt de ondergeteekende, in het laatst van Augustus e.k., te doen **verkoopen:** eene ruime sortering

## OUDERWETSCHE PORSELEINEN,

benevens ander **PORSELEIN** en **AARDEWERK**, hetwelk nader zal worden geannonceerd.

Inmiddels wordt een en ander tegen **de zuinigste prijzen UITVERKOCHT.**

GRONINGEN, 3 Julij 1857.

Wedw. J. GEERSSINGA,
Oude Boteringestraat.

*** Mr. **H. VAN MARLE**, Notaris te *Middelstum*, zal, ten verzoeke van de Wedw. en Erven SIMON FREERKS WIJDEVELD, op MAANDAG den 6den Julij 1857, des namiddags te 1 uur, ten Huize van den Kastelein K. K. BOS, te *Kantens*, publiek te Koop presenteren:

Eene **kapitale BOEREN BEHUIZING** en **VRIESCHE SCHUUR**, get. no. 5, met de VASTE, IN ALLE LINIËN VAN BLOEDVERWANTSCHAP VERERVENDE BEKLEMMING van 34 B., 68 R., 80 E. uitmuntende *Groen-* en *Bouwlanden*, en de BEKLEMMING van 82 R., 50 Ellen zoogenaamd *Kerkeland*, alles staande en gelegen te *Toornwert*, onder *Middelstum* (zijnde ongescheiden), doende 's jaars tot huur *f* 216—00.

*Mr.* H. VAN MARLE.

Voorts zullen, op WOENSDAG en DONDERDAG den 8sten en 9den Julij, telkens, om de veelheid der perceelen, precies te 2 uur te beginnen, aan voorz. Boerenplaats worden verkocht: Alle de

## VELDVRUCHTEN

van voorzeide Plaats (en van nog andere bijgelegen Landen), bestaande in 8 B. KOOL, 4½ B. GERST, 1½ B. WEIT, 3½ B. HAVER, 3½ B. BOONEN, 4 B. TOPGRAS, en de NAWEIDE van 14 B. — Wijders 5 beste PAARDEN, waaronder eene MERRIE met VEULEN, 17 stuks HORENVEE, 7 KALVER, 21 SCHAPEN, een KAPWAGEN, CHAIS en verder BOEREN-, KERN-, MELK- en ANDERE GEREEDSCHAPPEN, mitsgaders een best KOOLKLEED met DORSCHBLOK en verdere TOEBEHOOREN. — Zullende den 1sten dag de Veldvruchten en den 2den de Levende Have en andere Goederen worden verkocht.

## GRAANVERKOOPING.

De Notaris **ANDREAE**, te *Kollum*, zal, op DONDERDAG den 9den Julij 1857, des namiddags te 4 uur, ten Huize van de Wed. BIJLSMA, te *Munnekezijl*, veilen en verkoopen:

De **HALVE VRUCHT** van:
ongeveer 1½ Bunder KOOLZAAD,
» 2½ » GERST, en
» 5 » TARWE.

Alles op Wortel staande bij *Munnekezijl*, onder *Burum*, op de plaats vroeger door P. KITS gebruikt.

*** Mr. **J. V. C. WICHERS**, Notaris te *Loppersum*, zal, ten verzoeke van ONNE DERKS TEMPEL en Vrouw, te *Sint Annen*, op ZATURDAG den 11den Julij 1857, des namiddags te drie uur, ten Huize van de Wedw. R. H. KAMPHUIS, Kasteleinsche te *Sint Annen*, publiek verkoopen:

I. Eene **BEHUIZING**, zijnde **eene welbeklante Bakkerij**, en daarbij behoorende **SCHUUR**, met de VASTE, ALTIJDDURENDE EN IN ALLE LINIËN VERERVENDE BEKLEMMING van derzelver HEEM, groot 3 R., 60 E.; zullende jaarlijks op Midwinter tot vaste huur doen *f* 5—00.

II. Den EIGENDOM van Perceel I.

III. Eenen bijna nieuwen **PEL-** en **ROGGEMOLEN**, met de VASTE, ALTIJDDURENDE EN IN ALLE LINIËN VERERVENDE BEKLEMMING van den daarbij behoorenden TUIN, groot 8 R., 50 E., zullende jaarlijks op Midwinter tot vaste huur doen *f* 10—00.

IV. Den EIGENDOM van Perceel III.

V. De VASTE, ALTIJDDURENDE EN IN ALLE LINIËN VERERVENDE BEKLEMMING van 1 B., 73 R., 50 E. OUD GROENLAND, zullende jaarlijks op Midwinter tot vaste huur doen *f* 15—00; — en

VI. Den EIGENDOM van Perceel V.

Alles staande en gelegen te *Sint Annen*, en bij de Verkoopers wordende bewoond en gebruikt. De aanvaarding der Perceelen I en III zal plaats hebben op den 1sten November; van Perceel V op den 15den November aanstaande, en van de Perceelen II, IV en VI dadelijk bij den finalen toeslag.

## NAAR BREMEN LIGT IN LADING:

Het **SCHIP 2 *GEZUSTERS***, Kapt. **G. J. GELTES.** Adres voor GOEDEREN, ten KANTORE van

WIJNNE & BARENDS,
*Cargadoors*, Poelestraat C 111.

## Stoomvaart
VAN
## *Harlingen op Newcastle en Leith.*

Het nieuwe **IJZEREN STOOMSCHIP** van de ***NORTH OF EUROPE COMPANY***,
**EIDER,**
Kapit. JOSEPH MANNING,
zal vertrekken
naar *Leith*, WOENSDAG den 8sten Julij.
» *Newcastle*, ZATURDAG den 18den Julij.
Adres bij de Agenten
VAN OPPEN'S ZONEN.

## THEE-DEPÔT
BIJ
## H. EN T. SIJPKENS,

in **„de Gouden Roemer,"** achter de Waag; uit het Magazijn van **OTTO ROELOFS en Zonen**, te *Amsterdam*;

waarin voortdurend te bekomen zijn: **Diverse THEEËN**, tot de **laagste prijzen**, zoo als die en detail uit bovengenoemd Magazijn worden afgegeven in **Pakjes van 2½ Ons en 5 Ons**, waaronder zich tevens bevindt eene soort **BLOEMEN-THEE**, in **kleinere pakjes**, zeer geschikt om voor ¼ of ⅛ gedeelte onder goede en ordinaire soorten te worden **gemelleerd**, waardoor de **geur** bijzonder **verhoogd** wordt; — bevelende zich ten vriendelijkste aan.

De ondergeteekende, Azijnmaker te *Groningen*, berigt aan zijne geëerde Begunstigers, dat hij op heden den **PRIJS** van zijnen **AZIJN** met ***f* 2,00** per **Oxhoofd VERHOOGD** heeft.

GRONINGEN, 1 Julij 1857.

W. W. WOUTERS.

## B. F. J. BLOEMERS & Co.,

**Azijnmakers** te ***Groningen***, maken aan hunne geëerde Begunstigers bekend, dat zij den PRIJS per OXHOOFD **AZIJN** met **één GULDEN verhoogd** hebben.

GRONINGEN, 3 Julij 1857.

## PEK,

in Kuipjes van 10 à 12, Halve Vaten van 70 à 80 en Vaten van 150 à 160 Ned. ℔.

## PATENT WAGENSMEER,

BLAAUW, GEEL, GROEN en GRIJS, in Doosjes van 1, Vaatjes van 14 à 15 en van 28 à 30 Ned. ℔ of grooter.

Op Bestelling te bekomen voor *GRONINGEN*, *VRIESLAND* en *DRENTHE*, bij den Agent P. A. REIJNDERS, Heerestraat, te *Groningen*.

De Prijzen worden steeds naar de Markt geregeld en slechts bij kleine partijen iets verhoogd.

## Schoenmakersborstels,

per Ons ***f* 1,25**, best **PEK**, per 5 Ons **8** Ct., bij

A. KUIK,
*Fabrikant van Borstelwerk*, *Teemsen*, *alle soorten van Zeeven*, *Buildoek en meer dergelijke Artikelen*, in de Gelkingestraat.

Bij den ondergeteekende bestaat gelegenheid tot plaatsing van **KOSTLEERLINGEN**, die onderwijs ontvangen aan 't STEDELIJK GYMNASIUM of aan de daartoe VOORBEREIDENDE KLASSE alhier.

Inlichtingen zijn, gedurende de Vacantie, te verkrijgen bij den Heer P. VAN WICHEREN, Boekhandelaar aan de Groote Markt.

GRONINGEN, Julij 1857.

W. J. VAN GORKOM.

## GEVRAAGD,

op soliede EERSTE HYPOTHEEK: eene som van

## 8 à 9 DUIZEND GULDEN.

Adres onder lett. B aan het BUREAU dezer COURANT.

### WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,

gedaan te *Groningen*; medegedeeld van wege het Genootschap: *Ter bevordering der Natuurkundige Wetenschappen*.

**Junij 1857.**

| DAGEN. | BAROMETER op 0°. | | | THERMOMETER. | | | VOCHTIGHEIDS-TOESTAND. | | | WINDSTREEK. | | | LUCHTGESTELDHEID. | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | 8 uur. | 2 uur. | 8 uur. | 8 u. | 2 u. | 8 u. | 8 u. | 2 u. | 8 u. | 8 uur. | 2 uur. | 8 uur. | 8 uur. | 2 uur. | 8 uur. |
| 21 | 759,46 | 758,91 | 758,85 | 21,0 | 27,4 | 21,0 | 0,68 | 0,50 | 0,72 | N.O. | N. | N. | helder. | helder. | bewolkt. |
| 22 | 762,93 | 763,62 | 765,38 | 20,5 | 26,7 | 22,0 | 0,75 | 0,49 | 0,60 | O.t.N. | O.t.N. | O.N.O. | „ | wein. bew. | wein. bew. |
| 23 | 768,26 | 768,05 | 768,28 | 19,0 | 24,8 | 21,6 | 0,66 | 0,43 | 0,56 | O. | N.O.t.O. | N.O. | „ | helder. | helder. |
| 24 | 770,19 | 769,59 | 770,17 | 19,3 | 25,7 | 20,2 | 0,61 | 0,45 | 0,69 | O.t.N. | O. | N.t.O. | „ | wein. bew. | „ |
| 15 | 772,08 | 771,66 | 771,41 | 20,7 | 25,2 | 20,1 | 0,67 | 0,51 | 0,75 | N.N.O. | N. | N. | „ | helder. | „ |
| 26 | 770,80 | 769,40 | 768,00 | 19,5 | 22,7 | 20,0 | 0,75 | 0,51 | 0,72 | N.N.W. | N.W. | N.W.t.N. | „ | „ | „ |
| 27 | 765,33 | 763,24 | 761,95 | 19,8 | 25,8 | 20,9 | 0,67 | 0,58 | 0,74 | W.Z.W. | Z.W.t.W. | Z.W. | „ | „ | „ |

Te *Groningen*, bij de Erven C. M. VAN BOLHUIS HOITSEMA.